

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXIV рік видання. № 246, грудень, 2014

*І чужому навчайтесь,
У свого не учуйтеся...*
Т. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор - Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідещук,
Іван Ковач, Микола Корнищан
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

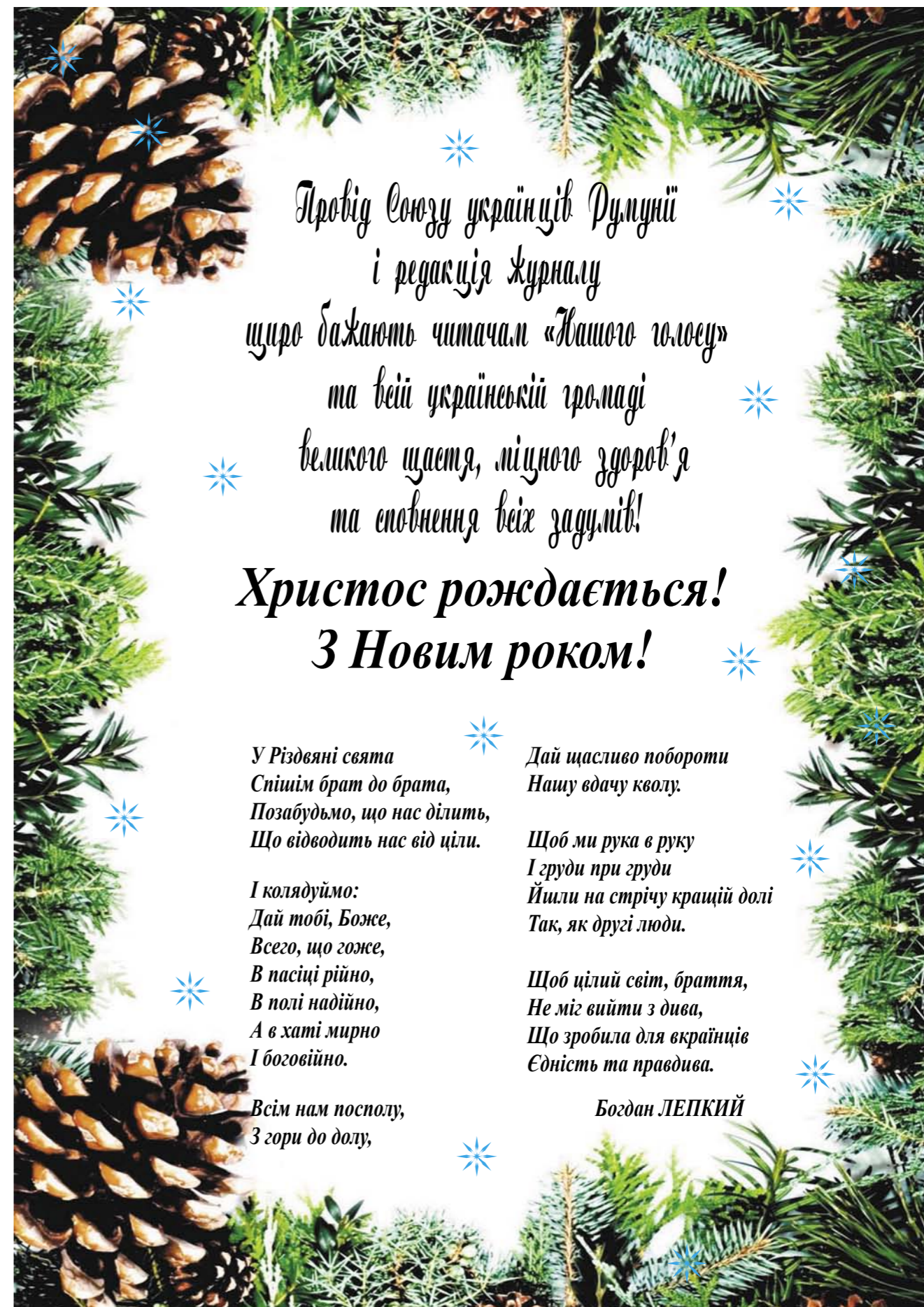
Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

До 200-річчя від дня народження
Тараса Шевченка:

- ❖ *Сторінки 120-річної румунської шевченкіани*
- ❖ *Вплив Кирило-Мефодіївського братства на творчість Тараса Шевченка*
- ❖ *Сонцепоклонне слово (До 150-річчя з дня народження Михайла Коцюбинського)*
- ❖ *Образ козака-українця в румунській історичній літературі*
- ❖ *Пам'ять про нього житиме вічно в піснях*
- ❖ *І світяться зорі стривожено знов...*
- ❖ *«Та печаль, та вдовина розвага...» (Поезія)*
- ❖ *«А дитинство рвана-перервана мить...» (Поезія)*
- ❖ *Свято Миколая*
- ❖ *Два соколи та одна щедрівка*
- ❖ *Дитяча сторінка*
- ❖ *Сторінка гумору*

Провід Союзу українців Румунії
і редакція Журналу
щиро бажають читачам «Нашого голосу»
та всієї українській громаді
великого щастя, міцного здоров'я
та сповнення всіх задумів!

Христос рождається! З Новим роком!

У Різдвяні свята
Спішим брат до брата,
Позабудьмо, що нас ділить,
Що відводить нас від ціли.

І колядуймо:
Дай тобі, Боже,
Всього, що гомже,
В пасіці рійно,
В полі надійно,
А в хаті мирно
І боговійно.

Всім нам посполу,
З гори до долу,

Дай щасливо побороти
Нашу вдачу кволу.

Щоб ми рука в руку
І груди при груди
Йшли на стрічу кращій долі
Так, як другі люди.

Щоб цілий світ, браття,
Не міг вийти з дива,
Що зробила для вкраїнців
Єдність та правдива.

Богдан ЛЕПКИЙ

2014 – РІК ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Іван РЕБОШАПКА

СТОРІНКИ 120-РІЧНОЇ РУМУНСЬКОЇ ШЕВЧЕНКІАНИ ІХ. Зачатки її наукових осмислень

(Продовження з № 245)

Популяризаторські статті про Тараса Шевченка друкувалися в Румунії і з нагоди 150-річчя з дня його народження. Статтю про цю круглу дату було надруковано в органі ЦК Румунської комуністичної партії «Scântea»⁹. Пто Шевченка писали тоді Еусебіу Камілар у статті *Тарас Шевченко – син раба*¹⁰, Віктор Тулбуре у г. «Albina»¹¹ і в ж. «Secolul 20»¹², де він подав і свої переклади Шевченкових поезій *Думи мої, думи мої* (Орська кріпость, 1847); *І небо невміте, і заспані хвилі* (Кос-Арал, 1848); *В неволі, в самоті немає; І день іде, і ніч іде*. Популяризаторською є і стаття, написана з цієї нагоди авторитетною літераторкою-русиствою Бухарестського університету Татяною Ніколеску (н. 9.07.1932) *Шевченко – національний бард України*¹³, якій український поет був доступний у перекладах на її рідній російській мові. У даній статті наявні підходи справжнього літературознавця-професіонала в систематизації викладу, у відсутності тогочасних ідеологічних «пунктирів», у виявленні (майже співзвучно із сучасним материковим шевченкознавством) визначальних рис мистецької сутності Шевченка – виведених авторкою статті з творів Шевченка або основаних на думках визначних особистостей, як А.В.Луначарський («...вірші Шевченка піднялися на вершини, на яких живуть твори всесвітньої літератури, знаходячись поряд із незабутніми творами людського генія усіх часів і країн»), І.Франко («Він був сином мужика — і став володарем у царстві духа») чи М.Горький. Як і дехто інший до неї, Татяна Ніколеску відзначає, що для Шевченка, у порівнянні із живописом, література «була ефективнішим і адекватнішим художнім засобом оприлюднювання правди, утвердження ідеалів боротьби, проголошування революційних закликів». Цікаве, корисне і співзвучне із сучасним материковим шевченкознавством є відзначення авторкою того факту, що, перш за все, Шевченко – це поет-лірик. «Він, – додає авторка уперше в румунській шевченкіані, – остається ліриком навіть і в своїх епічних творах, як знаменита поема *Гайдамаки* або не менш відомі його поеми *Катерина*, *Марина*, *Марія*. Його ліричний герой, втілений в образі Кобзаря, проходить крізь всю творчість. У поезії Шевченка цей народний

рапсод виконує досить комплексну функцію.

У своїй творчості, починаючи з раннього періоду, Шевченко зазнав природну еволюцію, «яка відповідала ідеологічним і політичним потребам життя свого народу». Українського поета, – пише Татяна Ніколеску, – можна порівнювати з Пушкіним, з румунським поетом Васіле Александрі (з певних точок зору – *І.Р.*), з Міцкевичем, Некрасовим, Шелкуновим та Курочкіним, також з Робертом Бернсом (з яким порівнювали Шевченка й румунські, болгарські та інші знавці – *І.Р.*), Беранже, Гейне і Петефі, з чехом Гавлічком (детальніше наближення Шевченка до словацьких і чеських письменників згодом виявлятиме богеміст кафедри слов'янських мов Бухарестського університету професор Корнеліу Барборіке – *І.Р.*).

Крім визначення народного характеру творчості Шевченка (виявлюваного і деким раніше – *І.Р.*), Татяна Ніколеску теж уперше в румунській шевченкіані показує, що в поезії Тараса Шевченка наявна «ціла палітра» поетично-мистецьких підходів, як, наприклад: «своєю структурою і спрямуванням» агітаторська, мобілізуюча, поезія Шевченка – інколи ніжна і меланхолійна, а іншим разом сповнена ненависті й обурення, але завжди прямо чи непрямо закликаючи до боротьби. Пройнята сильною народною струєю, вона постає як пісня пригнічених і уярмлених мас, виражаючи печаль і скорботу, але й протест і гнів проти кріпосницького пригнічення. У поезії Шевченка акценти суму і болю поєднуються із безпощадним сарказмом, із шаленими повстанськими вибухами. Мелодійна у піснях і романсах, його поезія не оминає інвективу, ані гротеск, відзначаючись багатою стилістичною різноманітністю, інтонаціями і версифікаційними структурами.

Доречно, «виважено», і, взагалі, співзвучно із сучасним материковим шевченкознавством визначає Татяна Ніколеску літературну сутність Шевченка: культивуючи у період ранньої творчості романс, баладу, задушевну пісню і поему, він використовував романтичні структури. Але, починаючи з поеми *Катерина* (як вважають одні історики літератури), або з *Гайдамаків* (як вважають інші з-поміж них) починається «еволюція Шевченка до реалізму», не без впливу літературного руху в Росії після 1840 р., зокрема творчості Гоголя.

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

Становлення реалізму в українській літературі і в творчості Шевченка утверджується його творами *Сова*, *Сон*, *Етерик*, «новелами і повістями у віршах» (*Наймичка*, *Варнак*, *Сліпий*), російськомовними його новелами *Художник*, *Музикант*, *Нещасливий*, *Близнята* і ін. Своєрідність органічного «вплітання» романтичних реверберацій у поезії Шевченка пізніших періодів, досліджуване сучасним материковим шевченкознавством, у тодішній румунській шевченкіані не виявлялося, як, до речі, не виявлялося, здається, ні в материковій.

З нагоди двох «круглих» шевченківських дат, вшановуючі матеріали друкувалися у Бухарестській двомісячній газеті для українського населення Румунії «Новий вік». У № 169 за 1 березня 1959 р. недавно призначений викладачем Бухарестського українського відділення випускник Харківського університету, із здобутим там науковим званням кандидата філологічних наук, Микола Павлюк надрукував статтю *Тарас Григорович Шевченко*, з нагоди 145 років з дня народження поета. Напередодні 100-річчя смерті Шевченка у № 193 за 1 березня 1960 р. надруковано статтю Максима Рильського *Про поезію Тараса Шевченка* і вірш Василя Баршая (тоді ще учня) *Шевченко*. А в № 207 за 1 жовтня того ж року – статтю Миколи Бажана *Напередодні шевченківських роковин*.

150-річчю з дня народження Шевченка було присвячено майже весь номер (289) газети «Новий вік» (великого формату) за 1 березня 1964 р. Ціла перша сторінка під заголовком *Тарас Григорович Шевченко належить світові* охоплює: в овалі – поетів портрет, далі йдуть матеріали – Т.Г.Şevcenko, *Testament*. Traducere de Victor Tulbure; Віктор Тулбуре, *У вінок Шевченкові*. Переклад з румунської Оксани Мельничук; вірші українських поетів Румунії – Оксани Мельничук, *Як живий ти поміж нами*; Миколи Марфієвича, *Безсмертя*; Івана Шмуляка, *Устань, подивися, великий Тарасе*; Юрія Павліша, *Кобзареві*; Павла Шовкалюка, *Світ тебе читає*; Василя Баршая, *Шевченкові*. Далі в газеті надруковано статтю вчителя з України Феодосія Сахна *По шевченківських місцях* (село Шевченково, подвір'я батьків; на Тарасовій горі) і статтю випускника Київського університету, а тоді викладача бухарестського українського відділення і відповідального редактора «Нового віку» Михайла Бодні *В шану тобі, Кобзарю* (представлення румунських *Кобзарів* 1952, 1957, 1963 рр. та видання *Найкращі поезії*, 1960 р.). У статті *Моє знайомство з Шевченком* колишній вчитель Данило Шандро розповів, як, ще будучи учнем 1932 р. в Шендрічєнах, що біля м. Дорогою, до його рук «попав томик вибраних

творів Кобзаря», який «завжди полонив (його) серце». Через місяць у тій же газеті № 291 за 1 квітня 1964 р. у статті *Відзначення знаменної дати* описано проведення урочистостей 150-річчя народження поета (кореспонденції з марамороських сіл Вишавська Долина, Русково, Ремети, з м. Сігету, із сучавських сіл Бродини, Марицеї Негостини, до яких додано фотографії хорів Сігетської української педшколи та Негостинського будинку культури).

Найвагомішим жестом вшанування 150-річчя народження Тараса Шевченка була поява у Бухарестському видавництві всесвітньої літератури напередодні 150-річчя, точніше 1963 р., першого повного видання (тиражем 3.166 примірників, з яких 2090 в брошюваних, 550 в пергамоїдних обкладинках; додатковим випуском інших 525 примірників) поезій українського поета в перекладі на українську мову Віктора Тулбуре, з його вступними замітками *Слова про румунський «Кобзар»* (*Cuvinte despre «Cobzarul românesc»*) та з *Переднім словом* (*Un cuvânt înainte*) тодішнього голови Спілки румунських письменників академіка Михайла Бенюка¹⁴, передрукованим в окремому томі статей з 1975 р.¹⁵

У своєму *Передньому слові* Михайл Бенюк, між іншим, відзначив становлення Шевченка «одним з найбільших серцю румунського читача другим поряд з (румунськими поетами) Александрі, Емінеску, Кошбук та Аргезі» і «близькість творчості українського поета всьому прогресивному людству», як і творчості Пушкіна, Уїтмена, Шеллі, Ботева, Гейне й інших великих поетів людства.

(Продовження на 6 стор.)

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

СТОРИНКИ 120-РІЧНОЇ РУМУНСЬКОЇ ШЕВЧЕНКІАНИ

(Продовження з 5 стор.)

А Віктор Тулбуре у своїх замітках зізнався, що «створенням «Румунського Кобзаря» він зайнявся з 1848 р., тобто на протязі 15 років. 1950 р. Садовяну «уповноважив його» надрукувати румунський Кобзар 1952 р., також слідував за подальшими перекладами і 1951 р. «був першим читачем» їх. Останні п'ять років «були проведені день у день (точніше – ніч у ніч) над шевченківськими текстами». Тулбуре уточнив також, що число заголовків-перекладів відповідає числу заголовків оригіналів (= цінна вказівка для звіряння перекладів, бо інколи «середину» деякого перекладеного вірша, а то і деякий початок, як поеми Катерина, і не впізнати – I.P.), що всі вірші перекладено «vers cu vers» («рядок за рядком»). Це – може, здійсненому покійним перекладачем і редактором «Нового віку» Сильвестром Загороднім підрядникові, бо в надрукованих перекладах часто не впізнати оте «рядок за рядком». До корисних літературознавчих заміток Тулбури, як мовиться в народі, «до бочки меду добавив і ложку дьогтю» – тодішній ідеологічний ярлик: після століття з половиною мрія поета про «вільне і щасливе людство» «стала дійсністю в значній частині земної кулі».

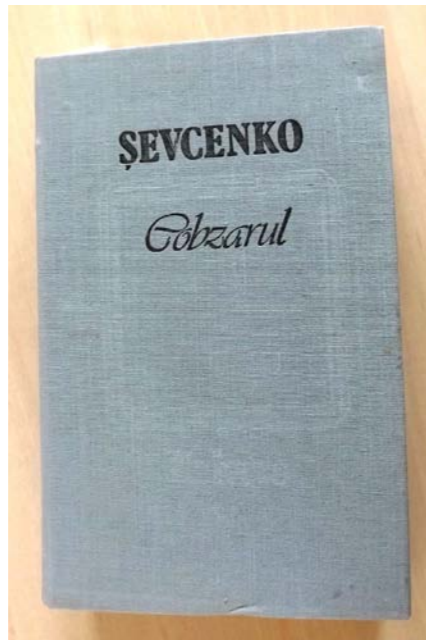
Про румунський Кобзар з 1963 р. позитивні відгуки надрукували Магдаліна Куцюк, Михайл Новиков і інші. Цікавою є рецензія румунського літературознавця Александра Сіміона¹⁶, який відзначає «особливо виразне поетичне перейняття Шевченка драматичними соціальними неспокоями», «відображення свого часу лірикою, сповненою революційно-демократичного пафосу», наявність у ній «численних струн, що виражають різноманітні відтінки, реалізуючи і конкретизуючи поліфонічно багатий реєстр ідей і почуттів». Соціальне заворушення, гарячий патріотизм, гімни, присвячені любові, страждання, розпач, гнів, ненависть, але і людська доброта, щедрість, жаль, співчуття – «це безконечна гама іпостасей полум'яної людини, спрагненої моральної цілісності, істини і правди». Сіміон відзначає також «гнітючий сум, яким пройнята вся Шевченкова творчість», і те, що поет – «це не християнська всепрощаюча любов, а людська любов душі великої чутливості, що осталася незатіненою

багатьма найстрогішими вибробовуваннями».

Ал.Сіміон підкреслює також «виняткові здатності» перекладача Тулбури у передачі «не тільки природного мелодійного вірша Шевченка», а й «вміле вникнення в універсум його поезії». Тоді високо оцінювали переклади Віктора Тулбури й інші румунські та українські літератори, дехто основуючись на зізнанні перекладача 1976 р. (у його розповіді «Напис на дубовім листі», доданий до видання *Поєм Шевченка*). Як виявилось згодом знавцями української і румунської мов, у перекладах Віктора Тулбури наявний цілий ряд недоліків і недоробок, про що писали знавці.

У контексті відзначення вищезгаданих двох «круглих» шевченківських дат в румунській шевченкіані чітко окреслився один з важливих її напрямів, а саме наукове осмислення шляху проникнення спадщини Шевченка до румунського читача. Про це 1961 р. писали Стеліан Ґруя¹⁷ і професор Київського університету Станіслав Семчинський¹⁸. Ретельно приступила до вивчення цієї теми Магдаліна Куцюк, скрупульозно дослідивши її у розвідках *Шевченко в Румунії* (період до 23 Серпня 1944 року)¹⁹ і *Шевченко на сторінках соціалістичних публікацій Румунії*²⁰ та *Оцінка К.Доброджяну-Ґері творчості Тараса Шевченка*²¹, в якій, ніби, як безпідставно приписував авторці М.Богайчук²², вона на сторінці 123 помилково твердить, що, мовляв, «Марія – це поема другорядної вартості у спадщині Шевченка». Нічого подібного на даній сторінці немає, поему *Марія* ні не згадано там. А, «встряваючи» в детальне толкування виявлених Магдаліною Куцюк поглядів К.Доброджяну-Ґері просприйняття Шевченком раннього християнства, Богайчук «перегинає палку» в іншу, узвичаєну тоді сторону, і основуючись на праці Р.Романченка (*Атеїзм Т.Г.Шевченка*, К., 1962), виявляє «атеїстичну концепцію» Шевченка, «консеквентного борця проти релігії і духовенства» (стор.17).

До цього питання Магдаліна Куцюк повернулася у двох її статтях з 1964 р.²³ Осмислення цього питання уведено авторкою в її докторську дисертацію *Літературні румунсько-українські взаємини XIX – початку XX століття*, яку, судячи по надрукованому *Авторефератові дисертації*, вона здійснила до 1966 р.²⁴ під науковим керівництвом академіка

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

професора Бухарестського університету Тудора Віану, а після його смерті захистила її 1972 р. в Клузькому університеті, науковим керівником будучи тамтешній професор Лівіу Русу. Дисертація була перетворена авторкою на студентський спецкурс з літератури під тим же заголовком 1974 р. і надрукована типографією Бухарестського університету.

У своїх працях на дану тему Магдаліна Куцюк довела хронологічний огляд румунських шевченкознавчих матеріалів до 1964 року. Олекса Романець вповні оправдано відзначив той факт, що «фактажем, положеннями (зараз – не всіма – I.P.) і узагальненнями (зараз теж не всіма – I.P.) праці Магдаліни Куцюк користувалися наступні – як румунські, так і радянські (мимовільнопригадується оказіональне незадоволення авторки надто «щедрим» користуванням її матеріалами

деякими особами – I.P.) – автори статей про Шевченка в Румунії». У своїй статті з 1989 р. Романець, як сам зізнається, «прагнув віддати належне М.Ласло-Куцюк, хоча і дозволив собі інколи мати свою думку про окремі моменти»²⁵. Огляд даної теми Іван Ребошапка довів десь до після 1990 року²⁶, принагідно повертаючись до неї останніми роками²⁷. Наслідуючи, в основному, Магдаліну Куцюк, але виражаючи і багато своїх поглядів, Іон Козмей заново переглянув це питання у передмові до збірки власних перекладів з Шевченка, надрукованої 2005 р.²⁸, і в його широко спрямованій у рецептивну площину монографії з 2007 року²⁹. А викладач Київського університету Сергій Лучканин недавно надрукував свої спостереження над сучасним румунським шевченкознавством³⁰.

(Далі буде)

Примітки

- Кишинэу, № 3, 1966. паж.14-19.
- 23 Magdalma László, *Şevcenko în România*, «Secolul 20», nr. 3, 1964, p.173-175; Магдаліна Ласло, *Шевченко в Румунії* // «Світова велич Шевченка». Збірник матеріалів про творчість Т.Г.Шевченка в трьох томах. Том 3. Т.Г.Шевченко в зарубіжному літературознавстві, Київ, 1964, стор. 294-310.
- 24 Magdalena László, *Relațiile literare româno-ucrainene în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea*. Autoreferatul tezei de doctorat în filologie, București, 1966.
- 25 О.С.Романець, *Шевченко в Румунії* // «Шевченко і світ». Літературно-критичні статті, Київ, Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1989, стор. 145.
- 26 Іван Ребошапка, *Шевченко в Румунії* // «Наш голос», № 1-2 (14-15) за 1994 р., стор. 12-13.
- 27 Іван Ребошапка, *Аспекти рецепції Тараса Шевченка в Румунії та віртуальне її продовження* [Доповідь, представлена на Міжнародному шевченківському симпозіумі 7 жовтня 2011 р., на Факультеті іноземних мов та літератур Бухарестського університету] // «Наш голос», № 208, 2011, стор. 3-8; *Постскриптим до Бухарестського шевченківського симпозіуму* (7-8 жовтня 2011 р.) // «Наш голос», № 209, 2011, стор. 15-17; *Вагомий захід по входженню Тараса Шевченка у свідомість румунів* // «Наш голос», № 192, 2010, стор. 14-16 і ряд інших статей.
- 28 Ion Cozmei, *Poezia lui Şevcenko în România. 1. Începuturile. 2. Momentul Sadoveanu. 3. Traducătorul necesar: Victor Tulbure. 4. O nouă abordare a lui Şevcenko în România*, în: Taras Şevcenko, *Tinerele mele gânduri*. Traducere din limba ucraineană de Ion Cozmei, Editura «Augusta», Timișoara, 2005, p. 8-25.
- 29 Ion Cozmei Taras Şevcenko, *Poetul național al Ucrainei și receptarea lui în România*, Tipografia Moldova, Iași, 2007, p.165-240.
- 30 Сергій Лучканин, *Спостереження над сучасним румунським шевченкознавством* (після грудня 1989 р.): *нові здобутки і наявні проблеми* // «Наш голос», № 190, 2010 р., стор. 3-5; № 191, 2010 р., стор. 5-6; № 192, 2010, стор. 17-18.
- 9 150 de ani de la nașterea lui Taras Şevcenko, «Scânteia», 8 martie 1964.
- 10 Eusebiu Camilar, *Taras Şevcenko – fiul robului*, «Pentru apărarea patriei», nr. 6, ianuarie 1964, p. 27-28.
- 11 Victor Tulbure, *Taras Şevcenko*, «Albina», 26 martie 1964.
- 12 Victor Tulbure, *150 de ani de la nașterea lui Taras Şevcenko (Doar pe voi vă am; Întreb...; Atât de singur; Apostolul. În românește de Victor Tulbure)*, «Secolul 20», nr.4, 1964, p. 170-172.
- 13 Tatiana Nicolescu, *Şevcenko – bardul național al Ucrainei*, «Viața românească», nr. 6, 1964, p.165-168.
- 14 Taras Şevcenko, *Cobzarul*. În românește de Victor Tulbure, Editura Pentru Literatură Universală, București, 1963.
- 15 Mihai Beniuc, *Taras Şevcenko: «Cobzarul»*, în: Mihai Beniuc, *Scrieri. 6. Poeți și prozatori*, Editura Minerva, București, 1975, p.229-232.
- 16 Al.Simion, *Taras Şevcenko*, «Gazeta literară», 5 martie 1964.
- 17 Стеліан Ґруя-Яцентюк, *Твори Тараса Шевченка в Румунії* // «Вітчизна», Київ, 1961, стор. 186-190.
- 18 Ст.Семчинський, *К.Доброджяну-Ґеря – популяризатор Т.Г.Шевченка в Румунії* // в кн. «Тарас Шевченко. До сторіччя з дня смерті», Київ, 1961; в Бухарестській газеті «Новий вік», № 214 за 16 лютого 1961 р.
- 19 Magdalena László, *Şevcenko în România* (perioada până la 23 August 1944), în: «Studii și cercetări de istorie literară și folclor», anul X (1961), nr.4, p. 719-737.
- 20 М.Ласло, *Шевченко на сторінках соціалістичних публікацій Румунії* // «Радянське літературознавство», № 2, 1961.
- 21 Magdalena László, *Opiniile lui C.Dobrogeanu-Gherea despre opera lui Taras Şevcenko*, în culegerea: «Studii de literatură universală», București, 1962, vol.4, p. 115-129.
- 22 Н.Богайчук, *Тарас Шевченко ын апречиеря луй Доброджяну-Ґеря* // «Лимба ши литература молдовеняскэ»,

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

Василе МОЙШ

ВПЛИВ КИРИЛО-МЕФОДІВСЬКОГО БРАТСТВА НА ТВОРЧИСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

(Продовження з № 245)

Під тиском прогресивної інтелігенції Олександр II, син Миколи I, одразу після сходження на престол дав зрозуміти, що в Росії настала пора змін. Цар був свідомий, що для того, щоб Росія залишалася великою європейською силою, потрібні реальні реформи для модернізації країни. Спочатку він змінив внутрішню політику. Відмінив заборону подорожувати за кордон, ослабив цензуру, звільнив багатьох політичних в'язнів, серед яких і 29 виживших революціонерів-учасників Грудневої революції. Новини, що цар хоче відмінити кріпосне право, також підігривали надії людей. Герцен надрукував відкритого листа до Олександра ще в березні 1855: «Дайте землю селянам. Вона і так їм належить. Поспішайте!». Реформа царя Олександра II передбачала звільнення 47 мільйонів селян. Повинність і податки залишалися ще на два роки перехідного періоду, протягом цього часу укладалися угоди про викуп. Кожен селянин мав право на хату, в якій жив, подвір'я і землю, яку дотоді обробляв. Протягом 49 років земля залишалася у власності сільської громади, так званого «миру». Ці зміни лібералізували економічні, соціальні і культурні структури, але політична система залишилася практично незмінною. Спроби провести реформи в політичній галузі наштовхнулися на сильний опір бюрократії, а пізніше і монархії. Тепер Олександр мав ворогів не тільки ззовні, а й всередині його країни. Отже, «медовий місяць» царя і російської «інтелігенції» закінчився.

На початку 60-х років найвідомішими представниками «інтелігенції» були Чернишевський і Герцен. Останній жив у вигнанні в Лондоні, продовжуючи видавати дуже впливове періодичне видання *Колокол* (Дзвін). Він щиро вірив у переваги російського селянина і був прихильником свого роду соціалізму, оснований на «мирі», тому і привітав царя Олександра за ініціативу емансипації селян. Але пізніше про Олександра він напише: «Ні, не для його плечей ця ноша. Справи в Росії йдуть повільно. Жалко повільно, а слабка рука Олександра Миколайовича уже тремтить». Активні революціонери були, майже виключно, серед інтелектуалів, які походили, зазвичай, з числа привілейованих класів.

Вплив Чернишевського, який друкувався в дуже популярному серед інтелігенції *Современнику* (Сучаснику), був особливим, бо він був аналітиком

революції, який покладався на народ. Також Чернишевський був ініціатором справжньої «кампанії» прокламацій, які розповсюджувалися в Санкт-Петербурзі, Москві та інших містах, у них гостро критикувалася реформа 1861 року. У відповідь в 1861-1862 роках влада розгорнула свою «кампанію» – масових арештів. Багато подвижників-революціонерів, між якими і Чернишевський, були засуджені до примусових робіт. Іван Тургенєв за допомогою героя Базарова описав погляди російської радикальної інтелігенції в своєму романі «Батьки і діти» (1861). Ідеалів у молоді було багато, але вони були досить невизначені, і було мало бажаних перейти до дій. На першому етапі нігілізм був сильним, пристрасним, спрямованим не тільки проти політичного деспотизму, а й проти морального, він характеризувався боротьбою індивіда проти тиранії: «заперечення в ім'я індивідуальної свободи, проти усіх зобов'язань, накладених на індивіда». Потім поступово він перетворився в політичний рух, який часто називають «руйнівним нігілізмом», який чинив рішучий опір режимові і, головне, цареві.

Супротив царській системі набирала інтенсивності. Восени 1861 року студентські бунти вибухають в Москві, Петербурзі, Казані, їх придушує поліція і армія. Студентський рух використовують професійні революціонери у своїй політичній боротьбі. В 1862 році засновується секретне товариство *Земля і воля*. Воно налічує близько 200 членів, серед яких знаходяться Чернишевський в Росії, а за кордоном – Герцен, Огарьов.

Під кінець 60-х років Сергій Нечаєв створює в Москві товариство *Народна розправа*, членами якої стають студенти-фанатики. Разом із Бакунініним, Нечаєв проповідує шантаж, фальсифікування, провокації як засоби боротьби в ім'я волі народу.

Один із таких фанатиків Дмитро Каракозов у 1866 році вчинив замах на життя царя, він був членом секретної ліги, яка називалася *Організація*, її очолював Ішутін. Куля не протрапила в ціль, якийсь селянин ударив по руці Каракозова. Зловмисник був засуджений на смерть і страчений, цар відмовився замінити смертний вирок на заслання в Сибір. Важливу роль у боротьбі проти самодержавства грали дві течії – Лаврова і Бакуніна. Ідеї Лаврова були сформульовані на сторінках журналу *Вперед*, редактором якого він був і який спочатку виходив у

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

Женеві, потім у Лондоні. Бакунін був прихильником анархізму і відкидав ідею державної влади. На його думку, в підготовці соціальних заворушень повстання було ефективнішим, ніж пропаганда. Він відверто заявляв: «Ми не боїмося анархії, ми її провокуємо, переконані, що з цієї анархії вийде свобода, рівність і справедливість».

Останні три роки царювання Олександра II були драматичні. Виконавчий комітет організації *Народна воля*, до якої входили досвідчені революціонери, як А.Д.Михайлов, В.Н.Фігнер, Н.А.Морозов, С.Л.Перовська, Н.І.Кі-бальчич, виносить Олександрові смертний вирок, а в 26 серпня 1879 року бере на себе відповідальність за його виконання. Олександр мав повернутися з Криму імператорським потягом в грудні. Був розроблений детальний план і дві вибухівки були розміщені таким чином, щоб вибухнути незалежно одна від іншої. Одна була розміщена недалеко від Олександрівської (сьогодні Дніпродзержинськ, Україна). 18/30 листопада, невідомо з яких причин, вона не вибухнула. Друга була розміщена за кілька кілометрів від Курського вокзалу в Москві, але Олександр врятувався і від неї, обравши інший шлях. Вибух стався 19 листопада, але під багажним вагоном, в якому також знаходилися службовці царської канцелярії. Кажуть, що Олександр тоді з гіркотою вигукнув: «Я що, дикий звір, щоб на мене полювали, аби вбити?». Після цієї невдачі Михайлову вдалося влаштувати Степана Халтуріна столяром таки в Зимовий Палац. Вдень він працював у палаці, увечері зустрічався з іншими конспіраторами, які передають йому вибухівку. 5/17 лютого 1880 року бомба вибухає у підвалі під обідньою залою Зимового Палацу. Лише випадковість привела до того, що Олександра в цей час там не було. Але загинуло 19 солдат-вартових, ще 48 були поранені.

Врешті-решт неминуче мусіло статися. 1/13 березня цар Олександр II їде вулицями Санкт-Петербургу у своєму екіпажі. Вибухає бомба. Поранення отримують коні і візник. Врятувавшись чудом, царю вдається вибратись із екіпажу. В цей момент із натовпу вискакує чоловік і кидає під ноги царю другу бомбу. Після ретельного розслідування, вбивці знайдені – це члени секретного товариства *Народна воля*.

Ми розглянули історію секретних організацій в Росії, щоб зрозуміти мотиви, які привели Тараса Шевченка

до вступу в *Кирило-Мефодіївське братство*, бо видатні члени та ідеї цієї організації позначилися на всій його творчості. Безсумнівним є той факт, що ідеї та устремління поета співпадали з ідеями і устремліннями його менторів, з якими його пов'язувало не лише звільнення від кріпацтва і введення його у ряди інтелігенції, а й переконання, що це є шлях до процвітання його народу.

Якщо література Тараса Шевченка розвивалася від романтизму з ідилічними відтінками до енергійно критичного реалізму, розвиток його живопису більш лінійний.

Обдарований великим Творцем надзвичайним художнім талантом, так само, як творці періоду раннього Відродження, Тарас Шевченко з рідкісним запалом відобразив у поетичній і малярській творчості столітні прагнення до волі українського народу. Як поет, художник і мислитель революційного духу усіма силами він боровся проти соціального і національного гніту, під яким був його народ. Навіть якщо в творах Шевченка не зустрічаємо,

expressis verbis, лозунгів французьких революціонерів: *свобода, рівенство, братство*, ці заклики відчуватимуться в кожному рядку, в кожному малюнку, картині.

Син селянина-кріпака Тарас Шевченко ще з дитинства захоплювався поезією і малярством. Будучи теж кріпаком, він довгий час залежав від примх свого пана Енгельгардта, що серйозно перешкождало розвитку його вродженого таланту. Як іронія долі, в той час, як Тарас Шевченко, колишній кріпак, став символом української нації, тисячі пам'ятників йому споруджено у всьому світі, мільйони книжок його творів видаються і перевидаються на всіх мовах світу, ім'я його колишнього пана згадується лише тоді, коли мова йде про біографію великого поета. І теж як іронія долі є те, що саме примха колишнього пана привезти молодого кріпака в Санкт-Петербург 1831 року зробила можливою його зустріч із художником Карлом Брюлловим. Народжений в Санкт-Петербурзі в сім'ї французів, Карл Брюллов (Carl Broulleau – як орфографічно писалося його ім'я до 1822 року) ще з дитинства захоплювався Італією. Хоч і сформувався в Імператорській Академії мистецтв у Санкт-Петербурзі, Брюллов так і не прийняв ніколи класичного стилю, якого його навчали викладачі і який застосовував його брат художник Олександр Брюллов.

(Продовження на 10 стор.)

Олександр II

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

ВПЛИВ КИРИЛО-МЕФОДІВСЬКОГО БРАТСТВА НА ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

(Продовження з 9 стор.)

Після того, як проявив себе перспективним студентом з багатою уявою, він покинув Росію і подався в Рим, де працював портретистом до 1835 року. Почав уже здобувати деяку популярність до того моменту, коли взявся за історичний живопис, що забезпечило йому вхід в богемні мистецькі кола, а також зустріч із італійськими революціонерами, згуртованими у різноманітні товариства і братства. Бурхливе нічне життя і сумнівні зв'язки з різними особами пізніше

Карл Брюллов «Останній день Помпеї»

підірвуть його здоров'я. Найвідоміша його картина «Останній день Помпеї», написана між 1830-1833 роками, – знамените творіння, яке Пушкін і Гоголь порівнювали з найкращими творами Рубенса і Ван Дейка. Для революціонерів, політичних противників царизму, ця картина є параболою катастрофи, в якій згине самодержавство внаслідок революції мас так само, як Помпея була знищена вибухом вулкану Везувій. Парадоксально, але радянський режим не прийме цей твір російського мистецтва, вважаючи його надто декадентським. В будь-якому випадку, картина «Останній день Помпеї» викликав сенсацію в Італії і посприяв зростанню репутації її автора. Після закінчення роботи над картиною художник триумфально повернувся в Санкт Петербург, де став близьким в колах аристократії та інтелектуальної еліти. Як наслідок, він був призначений професором Імператорської Академії мистецтв.

Будучи професором Академії, Брюллов заснував новий стиль портретистики, в якому скомбінував неокласичну простоту, яку засвоїв у Римі, з романтичними нахилами, притаманними російському малярству. В цей час він познайомився з Татасом Шевченком, кріпаком пана Енгельгардта.

В 11-річному віці Тарас Шевченко втратив батьків, навчався читати у сільського вчителя, змалку любив малювати. В період між 1828-1831 роками працював у будинку свого пана у Вільнюсі, після цього приїхав з ним у Санкт Петербург. Енгельгардт запитав про особливий талант до малярства молодого Шевченка і послав його учитися до різноманітних майстрів-малярів. У майстерні Василя Ширяєва в Санкт Бетербурзі, де працював 4 роки, в 1835 році Шевченко познайомився з модним тоді художником Іваном Сошенком (1807-1876), який в 1834-1838 роках учився в Імператорській Академії мистецтв. Сошенко навчив Шевченка основ малярства і познайомив його з іншими письменниками і художниками, як Євген Гребінка, Василь Жуковський, Олексій Венеціанов, і з найважливішим в його долі, геніальним художником Карлом Брюлловим. В 1861 році Іван Сошенко буде супроводжувати тіло Шевченка до місця поховання в Каневі.

Подивимося, який шлях пройшов Тарас Шевченко від кріпака до апостола українського народу. Відкривши величезний талант Шевченка до поезії і малярства, Брюллов допомагає йому звільнитися з кріпацтва в 1838 році, вводить його в світ окультних організацій, що позначиться на всій його долі. Щоб отримати гроші, необхідні

для викупу його підопічного з кріпацтва, Брюллов малює портрет поета Жуковського, улюбленця всієї імператорської родини. Цей портрет був розіграний в лотерею 22 квітня 1838 року, а переможець заплатив за нього 2 500 золотих рублів, на той час це була величезна сума. Таким чином, 1838 року щойно звільненого Шевченка приймають в Імператорську Академію мистецтв, в майстерню Карла Брюллова. Вже наступного року він стає студентом Товариства заохочення художників. На щорічному екзамені в Академії отримує срібну медаль за пейзаж, а в 1840 році нагороджений, теж срібною медаллю, за першу написану олією картину *Хлопчик-жебрак, що дає хліб собаці*, у вересні 1841 року отримує третю срібну медаль. В цей період Тарас Шевченко удосконалює свою поетичну майстерність, пишучи вірші в народному стилі, в яких виблискують мелодійність і краса української мови. Сила і правдивість його віршів вражаюча, вони виходять із самих глибин життя звичайної людини. Патріотичний і критичний дух його поем, в яких він засуджує кріпацтво і самодержавство, привертають увагу прогресивних кіл російського суспільства, а також і репресивних органів.

(Далі буде).

Микола КОРСЮК

СОНЦЕПОКЛОННЕ СЛОВО

До 150-річчя з дня народження Михайла Коцюбинського

В історії української дожовтневої літератури, період XIX - початок XX ст. – один із найскладніших і найсуперечливіших періодів літературного процесу. В основному він характеризується революційністю, модернізацією української літератури, виходом її за вузькі межі етнографізму, наближенням і синхронізацією з процесом розвитку мистецтва інших народів світу. Вона вражає сучасного читача множинністю і різноманітністю тем, сюжетів, способами підступу і кутозору трактування суб'єкта, багатством стилів і манер, гостротою і злободенністю порушених проблем. Взагалі літературний пейзаж тодішньої української літератури, різноманітний і нерівний, важко піддається характеристиці та визначенню. Поряд із старшим поколінням письменників: І. Нечуй-Левицький, І. Франко, у 90-х роках в українську літературу ввійшло чимало нових письменників, різних за своїми політичними поглядами, художніми принципами, талантом. В тогочасній пресі виступали М. Коцюбинський, Леся Українка, Ольга Кобилянська, В. Стефаник, М. Черемшина, Л. Мартович, О. Маковей, Т. Бордуляк, С. Васильченко, Грицько Григоренко, Г. Хоткевич, М. Вороний, О. Олесь, М. Яцьків та багато інших відомих письменників натхненного слова.

Література цього періоду, і взагалі мистецтво, стоять під знаком цікавих творчих пошуків – єдина спільна риса всіх новопоявлених течій і тенденцій, часто навіть протилежних своїми концепціями. Шукання – насамперед певного розуміння мистецтва, його поетики, ролі та призначення, переосмислення набутого досвіду мови та літератури, відкриття нових об'єктів у розумінні всесвітніх явищ, людини і буття.

Таким, яким він розкривається перед сучасним вимогливим читачем у всьому своєму розгортанні, літературнотворчий процес тодішньої України не дуже відмінний від загального європейського, багатого на різні наукові відкриття та скороминущі мистецькі напрями і тенденції. Кілька поглядів у минуле (аж до 1870 року) відкривають ряд послідовних змін та перемін на полі художнього слова та мистецтва; в

першу чергу лірики та живопису, а потім вже епіки і скульптури, архітектури і, на кінець, театру і критики – результати очевидно зумовлені, якщо не прямим взаємопроникненням науки і мистецтва, то загальною комунікацією, діалогом, що встановлюється безпосередньо у ширшій сфері культури та цивілізації.

Взагалі культурно-літературний та процес гуманітарний розвивається під впливом трьох грандіозних постатей: Ніче, Фройд і Берґсон.

На цей період припадає і відновлення української літератури, вихід її на орбіту світового мистецького процесу. Прагнення до розширення існуючої тематики, відмовлення від розповідності та статичної описовості, іноді безфункціональної, підсилення ліричного елемента, збагачення поетичної семантики шляхом асоціації, зображення найтонших порухів та вібрацій людської душі, поглиблення психологічного аналізу, синкретизму, а згодом сінестезії – ось кілька з прийомів модерної прози та поезії, що з часом зазнають все більше і більше прихильників. Інтерес і зацікавлення новопоявленими течіями набувають масштабності, замінюючи таким чином існуючі манери художнього трактування та сприйняття навколишнього світу.

Поезія цього періоду відхиляється від безпосереднього спостереження, емпіричного досвіду, і, відкинувши все неналежне їй, як вид художнього слова, замислюється сама над собою і над своїм призначенням (Бодлер), окреслює свою сферу діяльності та впливу, визначаючи в такий спосіб свій внутрішній незалежний шлях. «Маніфест» Миколи Вороного, надрукований в «Літературно-науковому віснику» 1901 року, був першою спробою своєрідної творчої платформи, зосередження уваги молодих письменників над ідеєю літератури, спонуканням до збагачення поетичної глибини, творчої метафізики, філософського осмислення мистецтва і людини у контексті суспільства та всесвіту, посилення мовної семантики та поетичної уяви.

(Продовження на 12 стор.)

СОЩЕПОКЛОННЕ СЛОВО

(Продовження з 11 стор.)

«Маніфест» вимагав творів, які формою повинні б «хоч трохи наблизитись до нових течій і напрямів сучасних європейських культур», а з точки змістової «бажало б ся творів хоч з маленькою цією оригінальністю, з незалежною вільною ідеєю, з сучасним змістом; бажало б ся хоч трішки філософії, де хоч клаптик яснів би того далекого блакитного неба, що від віків манить нас своєю недосяжною красою, своєю незглибинною таємничістю»¹.

Принципи, висунуті М. Вороним у своєму «Маніфесті» під увагу молодих письменників, з наміром їхнього прищеплення на українському ґрунті, не дуже відмінні від тих, що побутували в модерній західноєвропейській поезії, насамперед французькій, починаючи з творчості Бодлера, Рембо та Малларме, і які становлять суб'єкт дослідження Гюго Фрідріха у своїй праці «Структура модерної лірики.» Автор бачить і розглядає тогочасне мистецтво як своєрідну структуру, відкриваючи ряд спільних рис, мотивів, («тем»), осмислених і розроблених своєрідно, але зумовлених тією самою онтологією, розумінням і ставленням авторів до тогочасного індустріального суспільства. Хоч «Маніфест» Вороного не знайшов свого повного втілення, може, і тому, що економічне і соціальне становище України було багато дечого відмінне, він становив відважний крок у виробленні певного літературного смаку та естетичного ідеалу, створив необхідні підвалини для дальшого розвитку української поезії.

Якщо у сфері художньої прози не існувало таких своєрідних «маніфестів», питання та принципи мали завжди загальнолітературний характер. І тут йдеться про переосмислення поняття та засобів передачі месажу. Старі засоби художнього відображення дійсності вже не могли передати нового змісту, нових конфліктів. Звідси – шукання «нових горизонтів» (І. Франко), «нових ідей для своєї землі» (В. Стефанік). По-новому вже ставились питання літературної традиції і новаторства. За словами І. Франка, «письменники XIX-ст. були великими епіками, тобто малювали широкі картини українського життя так, як бачили його оком пильного, любов'ю надиханого обсерватора або іноді мораліста та судді. За їх глибоко вірними картинами й характерними фразами ми завжди відчуваємо руку, голос автора, який часто і сам виявляв себе чи то довгими описами від своєї особи, чи рефлексіями та іншими способами»². Натомість «молоді» вносять в літературу інший спосіб трактування речей. Для них головна річ людська душа, її стан, її рухи в тих чи інших обставинах, усі світла і

тіні, які вона кидає на все оточення, залежно від того чи вона сумна чи весела. Вони, відкинувши описовість, відразу засідають у душі своїх героїв, зображують найсугестивнішими кольорами її пориви та дерзання, пригнічення та сум. Тому вони (письменники) зникають за особою свого героя, примушують читача бачити і сприймати світ очима і душею персонажа. Коментар письменника залишає місце діалогу між твором і читачем, підтексту, почуття персонажів передаються іноді через щось побічне, деталь набирає вагомості і значення, підсилює і доповнює зображення головної дії, розкриває перед читачем загальний сенс твору.

Шлях розвитку української художньої прози можна вдало проілюструвати, слідкуючи за процесом розвитку творчості Михайла Коцюбинського. Його творчість являється найповнішим віддзеркаленням, синтезом всіх шукань тих бурхливих літературних років, які назавжди поставили своє відбиття на історію української літератури, збагативши її високохудожніми творами В. Стефаніка, М. Черемшини, Ольги Кобилянської, Г. Хоткевича та інших.

У листі до М. М. Мочульського М. Коцюбинський писав: «Свій літературний смак я виробив під впливом європейської літератури. Слов'янські літератури мені менше подобаються. В останні часи я дуже захоплююсь північними письменниками (Ібсен, Арне Гарборг, Кнут Гамсун, Іоаніс Лі, Від та ін.), а також Метерлінком, Роденбахом.

Які теми цікавили мене, можете бачити самі з моїх оповідань. Скажу тільки, в останні часи мене більше цікавлять психологічні теми»³. На перший погляд цікаве свідчення, і ним не слід ігнорувати в висвітленні творчості Коцюбинського, і взагалі літератури того часу. Дане твердження, на нашу думку, висвітлює ряд тогочасних об'єктивних проблем, існуючих на Україні. Твори вище наведених авторів широко поширювались на Україні та Росії і не могли не вплинути на смаки письменників.

Початки творчості М. Коцюбинського стоять під знаком народницьких ідей. В них висувається ідея «чорного царя» – після повісті «Для загального добра», що цілком новаторський за своїми художніми засобами, нарис «В путях шайтана» попередив появу написаних в традиційній манері оповідань «По людському» і «Дорогою ціною», а «Він іде» та «Intermezzo» перед «Fata Morgana» та «Коні не винні». З такого приводу, нам здається, важко піддаються твори Коцюбинського певній класифікації, а ще важче говорити про певну послідовність творчого методу, хоча б і реалізму. Твори Коцюбинського можна поділити тільки на традиційні і модерні.

Період прози для дітей становив для Коцюбинського етап шукання і переходу до трактування проблем більш загострених, актуальних, але які вимагали нових засобів вираження. Насамперед запримічується мальовничість його стилю, мальовничість і барвистість, що незабаром допоможуть письменникові передати тонкі нюанси зображених картин, підсилення ефекту, і набудуть з часом вмотивованої функціональності та сенсу. Оці прийоми, що безумовно приходять від імпресіонізму, збагачують лексику творів, слово набуває вагомості та влучності, а в об'єднанні із звуковими та ольфактивними елементами, що посилюються в майбутніх творах, перенесеності, сугестії та поглиблення поетичної семантики аж до так званої синестезії – властивість слова викликати в уяві читача своїм звуковим потоком колір і запах. Такі засоби вимагали певного змісту, і в повній діалектиці форми та змісту, шукаються вразливі теми, іноді доходиться до крайності зображення. Згодом найбільш улюбленим жанром Коцюбинського стає психологічна новела, характерна риса якої є розкриття психології персонажів, їх переживань, викликаних мотивами вільності і незалежності. Автор вміє підмітити найглибші переживання і найтонші душевні порухи героїв у момент глибокого їхнього душевного потрясіння, вміє передати напругу людської душі в чеканні певного «вируку.»

Характерне новелам такого типу і те, що Коцюбинський не вдається до безпосереднього зображення дії (смерті дитини письменника, погрому, чи страти революціонера), бо його ціль – викликати в читача емоцію, зупинитись на сенсаційному, розкладаючи його в свідомості читача на почуття та ідеї. І тут Коцюбинський стрічається із імпресіонізмом⁴, течією, схильною до передачі напружених скороминучих ситуацій.

Вершиною психологічної новели вважається «Цвіт яблуні», яку І. Франко назвав психологічною студією. Новела передає складний психологічний стан письменника, в якого вмирає єдина дитина. Взявши тему, що не раз розроблялась в літературі, тему роздвоєності людини-митця, Коцюбинський створив високохудожній твір. Розповідь від першої особи, і не тільки у цьому творі, надає новелі більшої інтимності, ширшого розгортання, поглиблення в душевну структуру героя.

У новелі-образку «Він іде» відчуваємо щось із старогрецьких творів та оракулу Пітії. Вся розповідь сконцентрована на розкритті атмосфери, що панує перед погромом. Червоний колір та пророцтво старої Естерки швидше викликають у душі читача явище катарсису, аніж естетичної насолоди. Щось із цього маємо і в оповіданнях «Сміх» та «Подарунок на іменини». Сміх Варвари з першого оповідання і страта

жінки у другому раптово замінують перспективу, віддаль між персонажами заливається переворотом певного характеру. Неминучість ситуації, і в той самий час її необхідність, для, сказали б ми, усвідомлення своєї справжньої особистості, і взагалі світу, в якому рухався герой дотоді, народжують хвалу життю.

У ліричному «Intermezzo» Коцюбинський з'ясовує питання залежності і незалежності митця від суспільства, від громадського життя, стверджуючи, що справжній художник не може відвернутись від людини та його життя, а все написане треба пережити, перепустити через чистоту людської душі та свідомості, як у оповіданні «Невідомий», де краса кохання бере верх над всім буденним, особисте життя губиться поміж тисячами таких же.

1 М. Вороний, «Літературно-науковий вісник», 1901, т. IV, стор. 14. Подається за «Історією української літератури», «Наукова думка», Київ, 1964, с.303

2 І. Франко, «Літературно-науковий вісник», 1904, т. XXV, стор. 81, подається за Н. Л. Калениченко, «Українська проза початку XX-ст», «Наукова думка», Київ, 1968, с. 303.

3 М. Коцюбинський, *Лист до М. М. Мочульського з 17. XI ст. ст. 1905 р. Чернігів*. Подається за «Матеріали до вивчення історії української літератури» т. IV, «Радянська школа», Київ, 1961, с. 95.

4 Імпресіонізм – течія в мистецтві і літературі другої половини XIX-ст. і початку XX-ст. Зародився у Франції в 60-х роках XIX-ст. і як цілісна художня концепція сформувався у 70-х роках. Головні представники: К. Моне, Е. Мане, К. Піссаро, А. Сіслей, О. Ренуар, Е. Дега – збагатили живопис досягненнями в передачі мінливих станів, природи, плану, тонких відтінків світла, забарвлення предметів залежно від освітлення тощо. Основна мета імпресіоністських творів – передача скороминущих вражень, безпосередніх відчуттів митця. Твір являє собою окремих кадр, фрагмент світу, що безперервно змінюється. Імпресіонізм утверджував естетичну цінність сучасної її дійсності, художню значущість природи і людини, зображував навколишній світ у всій його мінливості й неповторності.

Михайло КОЦЮБИНСЬКИЙ

СВІТ ЯБЛУНІ

(Етюд)

Я щільно причинив двері од свого кабінету. Я не можу... я рішуче не можу чути того здушеного, з присвистом віддиху, що, здається, сповняв собою весь дім. Там, у жіничній спальні, вмирає моя дитина. Я ходжу по своєму кабінету, ходжу вже третю безсонну ніч, чуткий, як настроєна арфа, що гучить струнами од кожного руху повітря. Моя лампа під широким картоновим абажуром ділить хату на два поверхи – вгорі темний, похмурий, важкий, під ним – залитий світлом, із ясними блисками і з сіткою тіней. Послана на кушетці й неторкана постіль особливо різко око. За чорними вікнами лежить світ, затоплений ніччю, а моя хата здається мені каютою корабля, що пливе десь у невідомому чорному морі разом зо мною, з моєю тугою і з моїм жахом. Мені дивно, що я усе помічаю, хоч горе забрало мене цілком, полонило. Я навіть, проходячи повз стіл, поправив фотографію. О! Тепер симетрично!.. А свист не вгаває. Я його чую й крізь зачинені двері. Я не піду до спальні. Чого? Я й так бачу все, бачу свою дівчинку, її голі ручки на рядні; бачу, як ходять під рядном її груди, як вона розтулює спечені губи й ловить повітря. Оце мале, звичайно таке дике, тепер обіймає пухкими рученятами шию лікаря й само одкриває рота. Таке покірливе тепер, котенятко... Се мені крає серце. Коли б швидше кінець!..

Я прислухаюсь. Найменший шелест або стук – і моє серце падає і завмирає. Мені здається, що зараз станеться щось незвичайне: проникне крізь вікно якась істота з великими чорними крилами, просунеться по хаті тінь або хтось раптом скрикне – й обірветься життя. Я прислухаюсь. Ні, дім не спить. У ньому живе щось велике, невідоме. Я чую, як вона дихає, зітхає, як неспокійно калатає його серце і б'ється живчик. Я знаю – то тривога. Вона держить у своїх обіймах навіть хатнє повітря, й так хочеться вибитись з-під її гніту, вийти з дому і скинути її з себе!..

А я ходжу. Рівним, розміреним кроком, через усю хату, з кутка в кутку. З кутка в кутку. Я не чую своїх ніг, не керую ними, вони носять мене самі, мов заведений механізм, і тільки голова моя, мов павук павутиння, снує мереживо думок. У вікна дивиться ніч, без кінця довгі, глибокі, чорні простори. Десь далеко стукає калатало нічного сторожа. Скільки віків будить воно нічну тишу своїм дерев'яним язиком, скільки людей, поколінь пережило... Воно завжди викликає у мене настрій, почуття зв'язку з далеким минулим, із життям моїх пращурів. Щось є просте й миле у тій промові калатала, якою воно серед тиші й безлюддя обіцяє боронити спокій твого сну... Чому б мені не взяти такої ночі до того епізоду розпочатого

мною роману, де Христина, покинувши свого чоловіка, опинилась раптом із великого міста у глухому містечку? Їй не спиться. Вона відчиняє вікно своєї хати... Ціле море дерев у цвіту... м'якими чорними хвилями котиться навкруги... Спить містечко, як купа чорних скель... Ні звуку, ні блиску під хмарним небом. Тільки запахи душать груди та тріпочеться оддаль глухе калатало, немов перебої серця незримого велетня... Яке се нове для Христини, невидане... Вона відчуває...

Я стрепенувсь. Боже. Що зо мною? Чи я забув, що у мене вмирає дитина? Я приклав ухо до дверей. Свистить? Свистить... Як їй трудно дихати, як вона мучиться, бідна пташка... Мені самому сперло віддих у грудях од того свисту, і я починаю глибоко втягати повітря, дихати за неї, наче їй від того легше буде... Х-ху!

Однак мене морозить... Щось од спини розлазиться холодними мурашками по всьому тілу, і щелепи трясуться... Я не спав три ночі... мене гризе горе, я втрачаю єдину й кохану дитину... І мені так жалко стає себе, я такий скривджений, такий бідний, одинокий, я весь кулюся, лице моє жалібно кривиться, і в очах крутиться гірка сльоза...

Що то? Щось грюкнуло дверима й полопотіло босими ногами... Кінець?

Я завмер на місці, й серце моє стало. Щось переливається, і дзвенить відро залізною дужкою. То Катерина внесла щось у хату. Я бачу сю стурбовану й заспану жінку; вона покірливо товчється по ночах, вона теж любить нашу Оленку. Добра душа!..

І знов усе тихо, коли б не той свист здушеного горла, не те сичання чигаючої смерті... Куди мені втекти од того свисту, де мені подітись? Я не маю вже сили слухати його... А тим часом я цілком певний, що я не вийду з сеї хати, бо я не можу не слухати його. Він мене приковує. Поки я чую його, я знаю, що моя дитина ще жива. І я ходжу і мучусь, і в мене всі жилки болять од того свисту...

Вже пізно. Лампа починає чадіти й гаснути. Я чую, що тріщить гніт, і бачу, як блимає світло – то підіймається, то падає, мов груди моєї дитини. Я з жахом вдвляюсь у сю боротьбу світла з життям, і мені здається, що в той мент, як воно погасне, одлетить душа моєї Оленки.

Страх який я став забобонний! Я засвічую свічку і раптом, набравшись зваги, гашу лампу. В хаті стає темніше, пропали блиски й різні тіні, на всьому ліг сірий сумний колорит. Сумно стало в моїй хаті. Яволочувтомлені ноги поміж сірими меблями, а за мною тихо волочиться моя згорблена тінь. Голова снує думки. Про що я думаю? Я думаю про щось чуже, стороннє, неважне, а проте

тямлю, що я не забув свого горя. Якісь голоси говорять у мені. «Чи не хочете оселедця?» Що? Якого оселедця? Я не задумуюсь над тим. Хтось чужий поспитав, і так воно лишилося. «Гідрохіон... гідрохіон... гідрохіон...» Чогось се слово мені вподобалося, і я повторюю його з кожним кроком і боюсь пропустити в йому якийсь склад. Воно якусь дивну полегкість робить моїм гарячим очам; вони спочивають, солодко спочивають, і перед ними починають простягатися довгі зелені луки з такою свіжою травою... Не чую свисту, затихло калатало...

Годинник у столовій пробив другу. Голосно, різко. Сі два дзвінки впали мені на голову, як грім із неба, як ніж гільйотини. Вони мене мало не забили.

Коли ви в горі, коли ви щохвилини сподіваєтесь якогось лиха і душа ваша напружена, мов струна на струменті, раджу вам зупинити годинники. Якщо ви стежите за ними, вони без кінця продовжують ваші муки. Коли ж забуваєте за них, вони нагадують про себе, як цегла, що падає на голову. Вони байдуже рахують ваші терпіння й довгими стрілами-пальцями наближають хвилину катастрофи.

З-перед очей моїх пропали зелені луки, і я знов почув далеке калатало...

Вікно сіріє. В хаті все так само, як і досі було: так само нагинається од руху повітря жовте полум'я свічки, так само хилитаються тіні й висить морок, а проте є щось нове. Певно, сіре вікно.

Я роблюсь занадто чутким, мої очі помічають те, чого раніш не бачили. Я бачу навіть себе, як я ходжу з кутка в кутку поміж не потрібними мені й наче не моїми меблями; бачу своє серце, в якому немає найменшого горя. Що ж, смерть – то й смерть, життя – то й життя!..

Двері од кабінету рипнули, і в хату тихо входить лікар. Хороший, давній друже! Він тільки що зі спальні, од моєї дитини. Він стискає мені руку й дивиться в очі. І я розумію його: «Нема рятунку?» – «Нема», – кажуть його чесні очі. Він непотрібний і одходить, а на порозі стоїть жінка і повним благанням й надії поглядом проводить його через усю хату, наче він несе з собою життя нашої Оленки.

Потому вона переводить очі на мене. Гарячі й темні од нічиць і тривоги, блискучі од сліз і гарні. Її чорне волосся, зав'язане грубим жмутом, таке м'яке і тепле. Все се

я бачу. Я все се бачу. Я бачу її миле заплакане обличчя, її голу шию і злегка розхристані груди, звідки йде запашне тепло молодого тіла, і в той мент, коли вона лежить у мене на грудях і тихо ридає, я обіймаю

її. Не тільки як друга, а як привабливу жінку, і наче крізь сон тямлю, що в голові моїй лишається невисловлена думка: «Не плач. Не все пропало. Ще у нас будуть...» А, підлість!.. як може родитись така потіха під свист здушеного смертю горла? Оленка вмирає... Ні, се не може бути... Се дико... се безглуздо... Хто її забирає? Кому потрібне її життя?.. Хто може виточити кров мого серця, коли я ще живий... Мою Оленку, мою радість, мою дитину єдину... Ні, не може того бути... не може бути... А, се безглуздо врешті, кажу я!..

Моя жінка, сполохана стогоном із спальні, метнулася туди, а я кидаюсь по хаті, як зранений звір, і в непогомованій злості розпираю меблі, й хочу все знищити. «Се підло, се безглуздо», – кричить у мені щось, і зуби скриплять од скритого в серці болю. «Сто чортів! Се насильство!» – бунтує моя істота. «Се закон природи», – говорить щось іззаду виразно, але я не слухаю і бігаю по хаті. З моїх уст готові зірватися грубі слова лайки, і я говорю їх, говорю уголос і сам лякаюсь свого голосу. Щелепи мені зводять, холодний піт вмиває чоло... Я падаю в крісло, закриваю очі долонею... А-а!

Я сиджу так довго.

Чи то мені здається, чи справді свист тихшає? Що ж воно – кінець? Але жінка мовчить, не чуто плачу. А може, їй легше? Може, їй легше, моїй дитині? Може, все минеться, вона засне і завтра її очка будуть сміятися до тата?

Хіба ж се неможливо? Хіба ж я сам, як був дитиною, не вмирав уже,

навіть лікарі од мене одмовились, а проте... Господи! Єсть же якась сила, яку можна вблагати!

Свистить? Ні, справді, наче легше їй дихати... Коли б тільки заснула. Коли б заснула... То я, мабуть, помилився при прощанні з лікарем. Він не міг би дивитись так сміливо мені в очі...

Раптом дикий крик, крик матері, викидає мене з крісла.

Ноги мої мліють, але я біжу... Я мчусь наосліп, все перекидаю, б'юсь руками об двері й наускаю на жінку, що в істеричному нападі ламає руки... Я все розумію... Аж ось кінець.

Ну, з тою мені вже нічого робити, треба заспокоїти жінку. Я її обіймаю, втишую, говорю якісь слова, яким сам не вірю, і цілую холодні, мокрі од сліз руки. За поміччю Катерини, лаврових крапель, поцілунків і холодної води мені вдається врешті очутити жінку й вивести її зі спальні. Вона вже не кричить, вона гірко, нерозважно плаче. Хай виплачеться, бідна.

(Продовження на 16 стор.)

Мал. Василя СОКОЛЮКА

ЦВІТ ЯБЛУНІ

(Продовження з 15 стор.)

А я біжу у спальню. Чого? Хіба я знаю? Щось тягне мене. Я стаю на порозі й дивлюся. Я чую, що мої лиця присохли до вилиць, очі сухі і не змигнуть, наче хто вставив їх у рогову оправу. Я бачу все незвичайно виразно, як у гарячці.

Посеред хати, на великому подвійному ліжку, на білих ряднах, лежить моє кришенятко, уже посиніле. Ще дихає. Слабий свист вилітає крізь спечені уста і дрібні зубки. Я бачу скляний уже погляд напівзакритих очей, а мої очі, мій мозок жадібно ловлять усі деталі страшного моменту... і все записують... І те велике ліжко з маленьким тілом, і несміливе світло раннього ранку, що обняло сіру ще хату... і забути на столі, незгашену свічку, що крізь зелену умбрельку кидає мертві тони на вид дитини... і порозливану долі воду, і блиск свічки на пляшці з лікарством... Щоб не забути... щоб нічого не забути... ні тих ребер, що з останнім диханням то піднімають, то опускають рядно... Ні тих, мертвих уже, золотих кучерів, розсипаних по подушці, ані теплого запаху холодючого тіла, що наповняє хату... Все воно здається мені... колись... як матеріал... я се чую, я розумію, хтось мені говорить про се, хтось другий, що сидить у мені... Я знаю, що то він дивиться моїми очима, що то він ненажерливою пам'яттю письменника всичує в себе всю сю картину смерті на світланні життя... Ох, як мені гидко, як мені страшно, як ся свідомість ранить моє батьківське серце... Я не витримаю більше... Геть, геть із дому якомога швидше...

Цвітуть яблуні. Сонце вже встало і золотить повітря. Так тепло, так радісно. Птахи щебечуть під блакитним небом. Я машинально зриваю цвіт яблуні і прикладаю холодну од роси квітку до лица. Рожеві платочки од грубого дотику руки обсипаються і тихо падають додолу. Хіба не так сталося з життям моєї дитини?

А проте природа радіє.

І чого не змогла зробити картина горя, те викликала радість природи. Я плачу. Сльози полегкості капають услід за платочками, а я з жалем дивлюсь на не потрібну мені зелену чашечку, що лишилась у руках...

Я не можу вернутись до хати і лишаюсь у саду. Ну, що ж – сталося. Факт. Може, їй ліпше тепер. Хіба я знаю?

Факт!.. А як трудно повірити мені сьому фактові, погодитися з ним. Ще недавно, усього шість – ні, п'ять день, як вона бігала тут, у саду, і я чув лопотіння її босих ноженят. Чи ви завважили, яка то радість слухати лопотіння босих маленьких ніжок? Ще недавно – просто, здається, вчора було – стояли ми з нею під нашою любимою вишнею. Вишня була вся в цвіту, як букет. Ми держались за руки, підняли догори голови

і слухали, як грають у цвіту бджоли. Крізь білий цвіт виднілось сине небо, а на траві гралось весняне сонце.

А от тепер...

Вона була така втішна, ми з жінкою часто сміялись із її вигадок.

Коли я чesався щіткою, вона називала те «тато замітає голову», мої комірчики прозвала обручами, не вимовляла літери «р», а замість «стидно» казала «стиндо».

Хіба я можу забути, як вона, роздягшись на ніч, приходила до мене сказати на добраніч, у коротенькій сорочечці, вся тепла й рожева, з голими рученятами і з пухкими ніжками. Одною рукою вона притискала до грудей свою одягу, а другу закидала мені на шию й підставляла для поцілунку розпалену грою щічку.

Я не забуду щастя дотику до її шовкових кучерів, не забуду її душі, що дивилась крізь сині очі, – моєї душі, тільки далеко кращої, чистішої, невинної.

Яка-то вона тепер, моя маленька донечка? Ні, треба не думати, її нема. Нема. Де її поклали? Яка вона тепер? Я цікавлюся, я нариваю цілі пучки цвіту яблуні, повні руки, і несю в хату. Я не знаю, де знайду свою дитину, де її поклали, – і в першій хаті, в яку вступаю, в гостиній, натикаюсь на стіл, а на ньому...

То ти тут лежиш, моя маленька! Якою ж ти великою стала, як ти виросла зразу, наче тобі не три роки, а цілих шість...

Я обкладаю її цвітом яблуні зі всіх боків, засипаючи тими квітками, такими ніжними, такими чистими, як моя дитина.

Потому дивлюся на неї.

Вона лежить, простягнувши голі ручки, витягнена й ненатуральна, як воскова лялька. На ній коротенька біла сукеночка, і жовті нові капчики з помпонами, що я недавно купив їй. Вона так тішилася ними.

В її головах горить світло. Се чудне, неприродне, бліде, мов мертве, світло серед білого дня. Тремтячим блиском воно цілує мертві щічки.

Я дивлюсь на се воскове тіло, і дивний настрій охоплює мене. Я почуваю, що воно мені чуже, що воно не має жодного зв'язку з моїм живим організмом, в якому тече тепла кров, що я кохаю не те, що я сумую не за ним, а за чимсь іншим, живим, що лишилось у моїй пам'яті, відбилось там золотим промінням.

А моя пам'ять, той нерозлучний секретар мій, вже записує і сю безвладність тіла серед цвіту яблуні, і гру світла на посинілих лицах, і мій дивний настрій...

Я знаю, нащо ти записуєш усе те, моя мучителько! Воно здається тобі... колись... як матеріал...

Моя мила донечко, ти не гніваєшся на мене?

Чернігів, 1902

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОБРАЗ КОЗАКА-УКРАЇНЦЯ В РУМУНСЬКІЙ ІСТОРИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

(Імагологічні студії)

«У козака життя коротке, а слава вічна».

Українське прислів'я

Захоплення створенням синтетичного зображення народу чи етнічної групи так, як вони окреслюються в літературі чи в усній традиції іншого народу, – це нова тенденція в рамках дослідження порівняльного літературознавства. Для успіху будь-якого спілкування – міжособистісного чи міжкультурного – важливе значення мають взаємні уявлення його учасників як пізнання себе через власне «я» та сприйняття себе іншими, так і наше сприйняття іншого – як чужинця чи сусіда, ворога або друга.

Румунський історик та антрополог єврейського походження Андрей Оіштяну у своїй відомій роботі «Образ єврея в румунській культурі» пише, що будь-яка громада (за віросповіданням, національністю або іншого походження), коли намагається визначити ідентичність іншої громади, неминуче визначає координати власної ідентичності, висвітлюючи подібність, а головню, різницю: «нам треба „їх“, щоб якнайліпше визначити „нас“», тобто самих себе.¹

Мета нашої праці полягає в тому, щоб віднайти образ козака-українця в румунській історичній літературі, яким він постає в очах румунських авторів

Йозеф Брандт. Запорозжці

історичних новел та романів, а їх немало.

Одним з найбільших «джерелом зображень» всього, що є українським (козацьким), є Тимофій Хмельницький (Тиміш), образ якого зустрічаємо не тільки у романі відомого Михаїла Садов'яну «Весілля домніци Руксандри» (1932 р.), а також і в історичній новелі Г. Асакі «Княжна Руксандра» (1841 р.), в «Літописі Країни Молдавської від Аарона-воеводи до наших днів» Мирона Костина. Також образ Тимоша зустрічаємо в епічних та драматичних уривках в творчості письменників, як Ніколає Ґане «Домніца Руксандра» (1873 р.), Б. П. Гаждеу «Жінка» (1899 р.), Константін Ґане «Князівни Василя Лупула» (1932 р.), Александру Кіріцеску «Руксандра і Тимотей» (1957 р.), Елвіра Богдан «Домніца Руксандра» (1969 р.), Ольга Андріч «Домніца Руксандра і Тиміш» (2012 р.) та в інших творах, які з'являються на шляху нашого літературно-історичного дослідження. Також сім описів весілля Руксандри – дочки молдавського господаря Василя Лупула із Тимофієм – сином українського гетьмана Богдана Хмельницького знаходимо і в польській літературі.²

Образ Тимофія Хмельницького в романі «Весілля домніци Руксандри»

Михаїл Садов'яну, який написав передмову до першого румунського видання Шевченкового «Кобзаря» (1952 р.) у своїх романах «Соколи» (1904 р.), «Рід Шоймарів» (1915 р.) «Весілля домніци Руксандри» (1932), «Брати Ждери» (1935-1942 рр.), «Нікоаре Поткоаве» (І. Підкова, 1952) та в інших описав українсько-румунські зв'язки під час козацької доби. Однак світ садов'янських романів це світ ритуалізований, закритий, в якому поява чужинця не приносить нічого доброго, а навпаки, небезпеку і лихо. Чужинці завжди є диваками, розмовляють якоюсь дивною мовою, одягаються і поведуться інакше, є поганями, невірними чи єретиками.

(Продовження на 18 стор.)

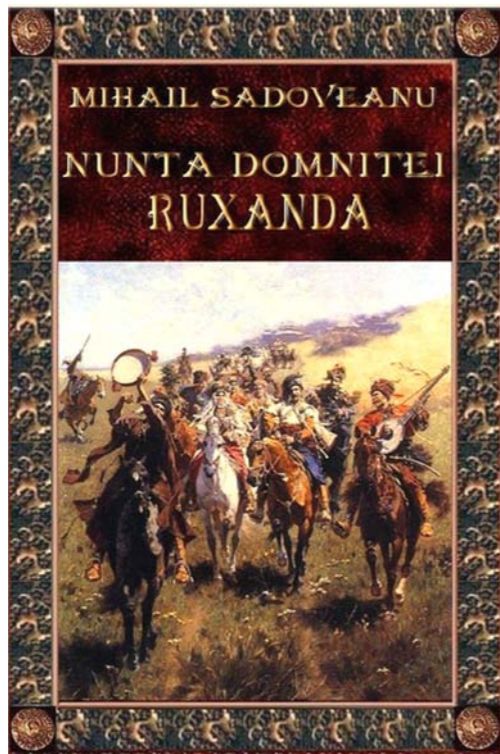
ОБРАЗ КОЗАКА-УКРАЇНЦЯ В РУМУНСЬКІЙ ІСТОРИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

(Продовження з 17 стор.)

На відміну від них, *наші* завжди поводяться нормально, *наші* достойні і натуральні, охоронці єдиної справедливої віри, говорять помірно і розумно, вельми красномовно, гармонійною мовою, забавляються час від часу, насміхаючись з мови, якою розмовляють чужинці.³

Саме тому молдавські бояри повернулись бо-родами одні до інших, дивились зі страхом та великим здивуванням, коли молдавський господар Василь Лупу повідомив їх, що Богдан Хмельницький, гетьман запорізьких козаків – «Хто б міг уявити собі таку сміливість!» – після того, як «натравив» все українське селянство проти польських бояр, незадовільнився тільки цим, пригадав собі, що в Молдавії живе одна княжна, яку забажав для свого сина Тимофія. «Здається, настав кінець світу, дорогі брати християни, це час призначений пануванню Антихриста. Коли я побачив листа від гетьмана, не вірив своїм очам, не вірив в те, що почули мої вуха»⁴.

Певна річ, всі бояри відповіли на догоду свому господарю. Жоден з них не бачив добрими очима «селян-українців», отих «хижаків з людським образом», отих «сволот», які щойно вийшли з рабства польської шляхти, які тільки що скинули з себе дрантивий одяг і ще не вспіли помити обличчя. «Хай сидять тихо в своїх бурдюках, хай не насмілюються». Навіть пиркалаб Штефан Сорочяну, який знає добре, що «всі люди – брати», але мають в собі «демона дурості і непорозуміння», думає, що українські повстанці, які «різали пилюю та рубали сокирою» своїх боярів, сповнили «кару мудрості найвищої над всім», бо коли Господь Бог дарує перемогу «одному негідникові» – то знак, якого треба зрозуміти. Поляк Йосип Котнарський, секретар Василя Лупу, каже, що народи України повсали, як «земна черва», але польська шляхта, яка є найгонорніша і найхоробріша зі всього світу, розчавить «оту українську черву».

На відміну від боярів, простий люд симпатизує українському гетьману та його козакам, бо вони не поводяться, як татари, разом з якими напали на Молдавію, бо татари «кладуть на рожен дітей і поїдають їх». Ці «дурні», як називає їх наратор Богданіце Сорочяну, хоча втікають сперед козаків, які об'єдналися з татарами, біля вогнів видумують різні небилиці, бо «в небезпечні часи, світ дуріє чимраз більше».

Коли Хміль дійшов до ікони, що висіла на старому дереві, зупинився і витріщив очі, потім зняв шапку і підійшов ближче. Ікона Матері Божої дивилась на нього і проливала сльози. Відразу наказав, щоб віддалили татарів в бік, а сам зліз з коня, козаки теж, і всі разом поклонились перед іконою. Тоді повідомив кожному свому воїну, щоб не торкалися святих місць, де побачать знак святого хреста. А хто вкраде церковну річ, тому її розтоплену залиють в горло, а хто посміє заїхати верхи до церкви, того повісять сидячи на коні на великій люстрі, що висить під склепінням, де намальований Господь Бог, благословляючи народи.⁵

Постільничий Богданіце, племінник пиркалаба Штефана Сорочяну, страждає через прихід «немитих чужинців з України», які заберуть з собою княжну Руксандру, в яку він закохався, він описує українського гетьмана як людину, в душі якої «рівноважать сила, буря і мудрість», людину, яка з неповагою носить клейноди володаря. Також і в словах пиркалаба Штефана видно його симпатію до козаків і гетьмана Хмельницького: «...він не християнин; він козак; сміється і не відає про наші листи. Перехреститься і рубає шаблею, опісля знову перехреститься», але все ж таки пиркалаб не бажав би «сидіти біля гетьмана на гостині», бо той п'є горілку, а він вино. Не має нічого ні проти Тимоша: «Я старий, а він молодий, і не племінник він мені», – відповідає Штефан молдавському господареві.

Коли козаки увійшли до двору Василя Лупу, бояри вже не дивились на них, як на якихось негідників повстанців, а як на «воїнів, перед хоробрістю яких тремтіли народи». А щодо Тимоша, то з його поведінки дивувались всі слуги.

Говорили опісля слуги, що, коли подали Тимошеві таз та воду в глечик, він набрав води в рот, бризнув по руках, набрав знову, бризнув в долоні і намочив лице, набрав і в третій раз, використав частину, а решту бризнув по кімнаті, по підлозі, прикриваючи рукою таз, який тримав для нього слуга. Опісля одягнувся в новий атласовий одяг, який йому настільки сподобався, що й на обід запізнився, стояв перед дзеркалом, поки не прийшли й не забрали його.⁶

Княжна Руксандра очарувала не тільки гетьманського сина, а й всіх козаків. Коли піднімала палець, вони кланялись їй, а Тимош, склавши руки на грудях і задоволено посміхаючись, слухав її. Навіть п'яним «рідко її лаяв», деякі з бояр пліткували, що він ніколи не смів пити в її присутності.

Коли княжна була поруч нього, не смів пити ні горілку, ні вино, бо вона цього не терпіла. Тільки коли йшов до військового табору, виконував цей козацький обов'язок. Після чого, роздратований і гордий, вирішував, що настав час доказати дружині, що він її голова, як цього просить український обряд. В руських після весілля жінка повинна роззути мужа, а він повинен бити її, щоб визнала його за свого господаря. А ось минуло вже п'ять місяців, а вона ще не знає, що він її господар.⁷

І все ж таки, оцей Тимош, який не посмів доказати своїй дружині, що він її господар, разом зі своїми козаками наробили стільки беззаконня, що «їх будуть споминати дванадцять ще ненароджених поколінь». Грабували святі доми, бояр і купців, гвалтували жінок і дівчат.

Над запорізькими козаками висить прокляття монастирів. Зібрались собори зі всіх країв і донесли Господу всі Тимошеві беззаконня. Бо пограбував не тільки Драгомирну, а дозволив своїм козакам, які бродили, мов ватаги злодіїв, грабувати й інші святі місця, розвалюючи вівтарі та забираючи золото й коштовні святі речі. Заїздили верхи в церкви і кололи списами святих отців.

Розбивали підвали, виливали вино, не залишаючи жодної краплі для причастя. Такі діла натворив Тимош і повернувся байдужий до табору, з шапкою на один бік. Хоробрий воїн і великий пияка, але на такі беззаконня навіть татари не насмілились.⁸

Тимош носив за поясом зарубку, на якій закарбовував смерть своїх ворогів, яких наказував убивати. Так загинув секретар господаря Лупу Йосиф Котнарський і пиркалаб Штефан Сорочяну, а один жебрак розказує боярам, що він бачив на власні очі, як Тимош убив свого отамана Виговського. Постільничий Богданіце Сорочяну поклявся помститись за смерть

Портрети Руксандри Лупул і Тимоша Хмельницького.
Художник Н. В. Атамась

свого дядька, і йому вдається це зробити – він ранить Тимоша, «рана якого заятрилась і загинув у своїм барлозі».

Як бачимо в цьому романі, «фантастичній новелі», як називають її одні з румунських літературознавців, Садов'яну (дружина якого, здається, була українського роду) зображає негативно-зневажливим тоном українця-козака не тільки на відміну від інших письменників, а також на відміну від інших своїх творів, як побачимо це в наступних розділах.

¹ Andrei Oişteanu, *Imaginea evreului în cultura română*, Humanitas, Bucureşti, 2001, p.

² Ion Petrică, *Confluenţe culturale româno-polone*, Bucureşti, 1976, p. 297-310.

³ Leon Volovici, *Relaţii culturale româno-polone*, Bucureşti, EUB, 1982, p. 178-188, coord. I. Petrică.

⁴ Mihail Sadoveanu, *Nunta domniţei Ruxandra*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1980 p. 25-26.

⁵ Ibidem, p. 51.

⁶ Ibidem, p. 81.

⁷ Ibidem, p. 93.

⁸ Ibidem, p. 110.

«Сміються, плачуть солов'ї...»

Іван КОВАЧ

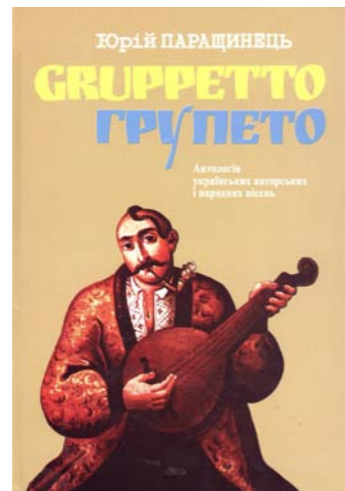
ЮРІЙ ПАРАЩИНЕЦЬ: НАШ ВИДАТНИЙ ДИРИГЕНТ І КОМПОЗИТОР

З Юрієм Парашинцем ми давні друзі, ще з його співпраці з «Новим віком», з «Літературним додатком», а вже потім із «Вільним словом», а ще потім, – у справі видання його книг у СУР: «Рідний краю!...» – пісні для дошкільнят, «Рідний краю!...» – пісні для учнів I-IV класів та «GRUPETTO – ГРУПЕТО» – антології українських авторських пісень з Румунії.

У підготовці до друку знаходиться пісенник для V-VIII-х та ліцейних класів, а також «Музичний словник», необхідний для користування згаданими пісенниками нашими викладачами музики і диригентами гуртів та хорів.

Уродженцю мараморського села Ремети (19 квітня 1942 р.) Ю. Парашинцю поталановило, – він випускник Реметянської української семирічки і Сігетського українського теоретичного ліцею ім. Тараса Шевченка. Попри всі, іноді виснажливі прикросі часу, з малого Юрій зрозумів, що легкокрила українська пісня зігріває душу теплом рідного слова та задушевною мелодійністю. І саме так пісня стала для нього єдинокровною супутницею життя, і саме так йому судилося, після закінчення Клузької консерваторії, стати на службу як української, так і румунської пісень в потрійній ролі – піснетворця-композитора, видатного диригента та професора-педагога в резиденції повіту Марамуреш – місті Бая Маре, де випробував свій великий талант і став відомим у всій Румунії та за її кордонами.

Пану Парашинцю, практично, поталановило і тому, що він був призначений на роботу в Баямарський музичний лицей, у велике місто, де на той час так бракував відповідний хор та успіхи у хоровій справі.

В проміжку 1965-2005 рр. Ю. Парашинець, зокрема, працював над створенням якнайкращого хужожнього репертуару для заснованих ним дитячого хору-капели «Madrigaletto» і мішаного хору «Cappella Rivulina», якими він жив і пишався, в той час написавши чимало немеркнучих пісень на слова українських поетів Румунії, а також на слова поетів прабатьківщини України, які друкувалися на сторінках часопису «Новий вік»/«Вільне слово».

Як чудовий гармонізатор, Ю. Парашинець обробив багацько українських та румунських пісень для різних хорів, склав оперету «Благовіщення», нещодавно, окрім уже згадуваних збірників, написав справжній шедевр українською мовою для одно- і двоголосого хору на церковних текстах під назвою «Хресту Твоєму поклоняємось, Христе Божий» та збірку «Богородичних піснеспівів».

Ще в 1972 році (і далі) Ю. Парашинець зайнявся особливою справою: збиранням в нотному стані українських пісень всієї Мараморощини.

Щирий, особливо старанний і працелюбний, наш композитор і пропагатор українського фольклору в Румунії Юрій Парашинець у своїм піснетворенні орієнтувався, і далі орієнтується, на народну творчість під стягом Православ'я, – він вважає її рятівним поясом пісні всіх жанрів як голосу-співу

народного. Зичимо Юрію Парашинцю багато здоров'я і ще чимало успіхів музичних в подальшому та дальшій славі в своїй великомучинецькій справі – музиці.

Подаємо до уваги читачів деякі вірші українських поетів Румунії, на слова яких Юрій Парашинець написав свої пісні в антології українських авторських пісень «Gruppetto – Grupeto».

«Сміються, плачуть солов'ї...»

«Передзвоном лунають гаї, осінь міддю завітчує шати...»

Михайло МИХАЙЛЮК

Василь БАРШАЙ

ЗИМА

Кругом зима красується,
Вповившись в білу шаль,
Хмаринки бавовнянії
Летять у даль.

Гуляє, мчить метелиця
На білому коні,
Кружляє й тепло стелиться
По всім селі.

Лише пташки весільнії,
Хто-зна, в котрих краях,
Чію красу оспівують
В своїх піснях?

Михайло ВОЛОЩУК

ОСІННІ ТУМАНИ

Осінь сонця тремтливе проміння
Замулити хочуть тумани важкі,
Бо з віку не терплять барвистість осінню,
Бо їм довподоби дощі.

Хоч осінь така жовтолиста і мила,
Що з нею і сонце до шлюбу пішло б,
Тумани гадають, що в них доста сили
Затьмарити золото шат і подоб...

Господь хай відверне своєю рукою
Їх злобу від осені й чарів її,
Вона є для мене царівна спокою
І скарб чарівний для моєї душі.

Микола КОРСЮК

НАШЕ ПЛЕСО

Встане сонечко, загіє, –
А вони – до бережка,
В нашій плесі, й коло плеса,
Виграває їх сім'я.

Ой і весело, і радо
В нашій плесі край двора. –
Там риб'яча вся родина,
А господар всюди – я.

Людмила ДОРОШ

КУРЛИ-КУРЛИ

Курли-курли, курли-курли,
Де ж бо ви, дітоньки були?
- Ми йшли купатися до річки,
Збирали вишеньки й порічки,
Там ми не тільки гуляли,
А ми й дорослим помагали!

Курли-курли, курли-курли,
А зараз ви куди пішли?
- Ідемо до школи, бо вже час,
Чекають зошити на нас!
Вже школа двері відчиняє
І світ науки нас чекає!

Корнелій ІРОД

СВІЖЕ СІНО

Свіже сіно таємно гніздиться,
Тиха ніч кличе нашу любов...
З неба капають зорі-сльозинки:
«Так давно ти, мій милий, пішов!..»

Капають зорі на полонину,
Де місяць, мов олень, пасе,
сонний вітер причісує трави:
«Незабаром твій милий прийде!»

Іван КОВАЧ

ТАМ МОЯ РІДНЕНЬКА ЧУГА ТО РАДІЄ, ТО РИДАЄ...

Стоголосить
Чуга рідна
у вечірнім небокраї,
де отари,
де череди
у травневому
розмаї.

Вона скине
свою втому
там, де
дідові черешні,
й світ покине
і полине,
де земля
в житах небесних.

Там, де пісня,
де сопілка
плаче, стогне,
розквітає,
там моя
рідненька Чуга
то радіє,
то риданє...

Орест МАСЕКИВЕЧ

ЗИМОВИЙ ВЕЧІР

Білими наметами
сніг лапатай стелиться,
флейтами-кларнетами
виграє метелиця.

На безлюдній вулиці,
усміхнувшись, горнеться
і до серця тулиться
кароока горлиця.

Михайло МИХАЙЛЮК

ПЕЙЗАЖ

Передзвоном лунають гаї,
Осінь міддю завітчує шати.
Понесли в далечинь журавлі
Мої мрії щемливі й крилаті.

Небовись у пелену збира
Всю синяву й терпке безгоміння...
Десь жевріє незгойно розмай,
Десь леліє душевне скресіння...

Юрій ПАВЛІШ

У СТАВОЧКУ КРАЙ ГОРОДУ

У ставочку край городу
Сколотили гуси воду.
Сколотили та й не пили,
А піднялись, полетіли.
Ой ви, гуси білокрилі,
Чом ставочок сколотили?
Не літайте край городу,
Не колотьте чисту воду.
Не колотьте, не літайте,
Дівчині не заважайте.

Марія ЧУБІКА

КОНЦЕРТ

На зеленому болоті
Розпочався джаз-концерт,
Виступає жаба-мати,
Жаба-тато – диригент.

Ква-ква-ква, ква-ква-ква. –
Хрипло затагла вона,
Ква-ква-ква, ква-ква-ква, –
Підтягала дівтора.

Михайло ТРАЙСТА

ЛІСИ

Від нас ліси втекли у гори,
В пору безвинної вини,
І душу пестять нам явори,
Берези білі і сосни.

Для нас ліс крає з свого тіла
Колиску, скрипку і труну
Та молиться, щоб зима біла
Покликала з небес весну.

Іван КІДЕЩУК

ПАМ'ЯТЬ ПРО НЬОГО ЖИТИМЕ ВІЧНО В ПІСНЯХ

Кажуть, що людина посвячує місце, і це – правда, скільки часу під її крилом розквітає все, і матеріальне, і духовне, зокрема, ростуть молоді таланти, як це демонстрував заслужений вчитель України Андрій Володимирович Плішка, доцент кафедри музики ЧНУ ім. Юрія Федьковича, завідувач секції диригування, викладач теорії і методики музичного виховання, сольфеджіо, диригування, хорознавства, керівник класу магістрів і практики роботи з хором, укладач програми церковно-музичної культури та церковного співу на філософсько-теологічному факультеті богословського відділення Київської Духовної Академії УПЦКП, композитор, фольклорист, педагог і громадський діяч – людина, яка присвятила студентській молоді 51 рік наполегливої виховної праці. За свої заслуги Андрій Плішка, нагороджений літературно-мистецькою премією ім. Сидора Воробкевича, він був членом Всеукраїнської національної музичної спілки і секретарем Обласного об'єднання композиторів Буковини і, певне, володарем гран-прі Всеукраїнського конкурсу «Чисті роси» та конкурсу «Співає юність України» і багатьох інших.

Отже, заслужений вчитель України за зразком своїх менторів Львівської консерваторії ім. Миколи Лисенка, славних музикознавців, композиторів, фольклористів та діячів культури Миколи Колесси, Євгена Козака, Михайла Антківа, Євгена Вахняка, Степана Синишиного та ін., своєю творчістю став зразковим представником ЧНУ. Для музичного виховання молоді та мирян української церкви і всіх цінителів музики він видав такі праці, як: «Христоматія з диригування I-VI випуск», «Аналіз хороших творів», «Хорові диригенти Буковинського краю», «Власні вокально-хорові твори», «Оригінальні твори М. Леонтовича», «Композитори Буковини», «Українські церковні переспіви», «Служба Божа» К. Стеценка, «Словник церковних музичних термінів», «Церковні канони», «Різдвяні колядки», «Бурлацькі та чумацькі пісні», а зараз готується до друку «Шевченко в піснях» – пісенник, приурочений 200-річчю від дня народження українського генія.

Як бачимо, творча праця Андрія Плішки

розвивалася в кількох напрямках: педагогічному – учбовими посібниками для музики, магістерської та хорової практики, діяльністю завідувача секції диригування і керівника народної студентської хорової капели «Резонанс» та вокальних ансамблів «Соноріс» і «Горянка»; релігійному – надбанням церковних переспівів з церковною хоровою практикою і вихованням мирян в душі любові до церкви, Літургії та церковних канонів; історією та критикою української музики; композицією, фольклористикою; громадською та меценатською діяльністю, що полягають в широкомасштабній культурній праці виховання дорослих хоровою та вокально-інструментальною музикою і, на кінець, благочинному, бо він був добродійником, що постарався силою жертви побудувати храм «Пресвятої Трійці» УПЦКП у м. Чернівцях, де працював диригентом церковного хору, а його син – священником. Андрій Плішка – людина, яка творчістю дарувала свої уміння і силу людям, як справжній християнин він зумів збагатити Божі «таланти» та роздати на користь ближнім. Ще зовсім недавно урочиста Академія ЧНУ ім. Юрія Федьковича, колеги, що працюють на кафедрі музики, студентська молодь, гості з Буковини, Тернопільщини та з Румунії в честь дня народження Андрія Плішки – 14 листопада (1944 р.), – збиралися в святковій Мармуровій залі ЧНУ на творчий вечір, приурочений ювіляру, а хорова капела «Резонанс» виконала величальну пісню Архангельського «Здравиця» в оплесках всіх присутніх. У цей ювілейний день гості вітали та обдаровували квітами шановного друга Андрія Плішку, був представлений коротко його життєпис і творчість, наголошуючи головню на його професійну й громадську відданість у сферах музики, культури й людяності. Студентська хорова капела «Резонанс» продовжила програму «Величальною Чернівцям» на словах Віри Китайгородської та музику А. Плішки і «Піснею про Буковину» теж на музику ювіляра. Величальні пісні, присвячені ювіляру, Чернівцям та Буковині чарівно резонували в залі, вправно керовані диригентськими паличками Святослави Дерди та

Мар'яни Українець, а оплески на творчому вечорі оправдували глибокодушевний і патріотичний нюанс хорового співу. Слідували інші музичні подарунки: від магістра кафедри музики Мар'яни Українець – пісня «Тече вода», а від заснованого ювіляром вокального ансамблю «Горянка» з м. Глибока – пісня «Вербиченька», зігрівши душі слухачів теплою мелодійністю ласкавої гармонії, що існує між природою й людиною. Запрошені до вітального слова делегати Сучавської повітової філії СУРУ Борислав Петрашук – голова та заступники Іван Кідещук, Микола Крамар та Петро Шойман, привітали заслуженого вчителя України і подарували йому прекрасну ікону Св. Андрія, захисника та хоронителя всіх українців. Сучавські гості, кожний у свою чергу, подякували українськомку друзі за плідну співпрацю із повітовою філією СУРУ на Буковині, за гостювання

**Андрій Плішка зі своїми вихованцями
в Негостині (жовтень, 2014)**

в Румунії вокальних гуртків «Менестрель» та «Соноріс», які побували на святах Т. Шевченка, О. Кобилянської, С. Яричевського та навіть в українських церквах Сучави й Негостини, подякували за творчу співпрацю на ниві фольклористики з І. Кідещуком у підготовці до скорого друку пісенника «Шевченко в піснях», висловлюючи одночасно надію в посиленні плідних зв'язків. Цю ідею перейняв у своїм вітальнім слові теж близький друг українців Румунії І. Дерда – заслужений артист України, який пообіцяв надалі тісну співпрацю з українцями південної Буковини як музикознавець,

композитор та носій української пісні, і поздоровив ювіляра за його невпинну, майже надлюдську подвижницьку працю на ниві музичної практики з усіма верствами – дітьми, молоддю та дорослими – зразковими хорами та вокальними і інструментальними гуртками як справжній альтруїст, що бажав віддати всі свої знання людям, бо музика найбільше ошчасливує людину і переносить її серцем і душею в сині небеса. В подарунок артист заспівав ювіляру народну пісню «Стоїть гора високая» з присвятою, щоб у вихованні молодого покоління молодість не покидала його. На завершення програми пролунали пісні «Щедрик» (М. Леонтовича), «Заклучне Купало – Цвіт папороті» (Є. Станкановича) та «Gloria» (А. Вівальді) у виконанні капели «Резонанс», після чого всі її члени обдарували свого професора й диригента квітами, поцілунками і побажаннями «Многая літ!». Схвильований такими виявами поваги й любові, заслужений вчитель України подякував всім за їхні дружні вітання і побажав всім щастя, здоров'я й миру на землі, зокрема на Україні, і в свою чергу подарував присутнім пісні «Многая літа» з кантати «Молюсь за тебе, Україно» (музика А. Кушніренка) та «Любіть Україну» (слова В. Сосюри), музику до якої написав сам ювіляр, залишивши нам незабутні враження незрівняного учителя, хормейстра та патріота України.

Неймовірно, через 9 днів після славного ювілейного свята, 23 листопада у повнім леті життя Андрій Плішка раптово помер. Буковина огорнулася жалобою. Крім чернівчан та видатних музикологів попрощатися із заслуженим учителем України приїхали його рідні тернопільчани, глибочани, члени давніх і сучасних хорів, якими керував покійний, учні й студенти, представники СУРУ, які в атмосфері великої скорботи визнали, що весь український світ зазнав великої втрати і, безумовно, вся Буковина відчуватиме відсутність заслуженого викладача, композитора й хормейстра та фольклориста Андрія Плішки, який музикою й піснею ошчасливував своїх ближніх. В смутних акордах пісень капели «Резонанс» та чоловічого хору «Дзвін» покійного музикознавця поховали отці УПЦКП на новім цвинтарі, недалеко соловейка Буковини Назарія Яремчука, де цінителі музики відвідуватимуть їх.

Хай з Богом спочиває і царство небесне йому! Хай благословить Господь скорботну сім'ю!

Ольга МЕЛЕНЧУК,

кандидат філологічних наук,

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

І СВІТЯТЬСЯ ЗОРІ СТРИВОЖЕНІ ЗНОВ...

Ім'я поета Яреми Байрака (справжнє прізвище – Харитон Бородай) нині ще мало відоме українському читачеві, проте творчість цього письменника поступово входить в літературу. Лише з початку 90-х років ХХ століття почали з'являтися окремі публікації творів Яреми Байрака у румунських виданнях, з 1993 року – в чернівецькій літературно-мистецькій газеті «Яровит», а згодом – у часописах «Дзвін», «Березіль», «Буковинський журнал»...

У 2007 році за фінансової підтримки Союзу українців Румунії побачила світ збірка творів Яреми Байрака «Стривожені зорі». Друге видання цієї збірки приурочене до сторіччя від дня народження поета й з'явилося 2013 року в чернівецькому видавництві «Букрек», – перероблене і доповнене, до якої увійшли поезії, прозові твори письменника, чернетки та листи. Підготував збірку до друку відомий український письменник, директор Хмельницького обласного літературного музею Василь Горбатюк.

Життя Яреми Байрака (Харитона Бородая), немов та зірка, – яскраво спалахнула на небосхилі й швидко згасла. І лиш тепер світло його зорі досягає нас.

Доля йому відміряла неповний 31 рік (1913-1944), проте за такий короткий проміжок часу поет встиг залишити по собі багату творчу спадщину. Активна діяльність Яреми Байрака припадає на 40-і роки ХХ століття. Після закінчення Полтавського педінституту, працював учителем історії на Вижниччині у Берегометській семирічній школі. На Буковині Ярема Байрак знайшов і своє кохання, одружився із місцевою вчителькою Мирославою Копачук. Проте не встиг він випити родинного щастя сповна. У 1942 році за велінням румунської влади, як вихідець зі східної України, змушений був покинути Буковину, й оселитися у Кам'янці-Подільському, де працював журналістом в місцевій україномовній газеті «Подольський». Дописував на літературні, театральні та інші теми, тут друкував свої поетичні твори. Рятуючись від наступу радянського режиму, 1944 року Ярема Байрак разом з родиною вирушає залізницею до Румунії в Олтенію. Проте до місця призначення так і не дістався. На станції Шиміан, поблизу міста Турну-Северин, трагічно обірвалося життя поета і ще двох членів родини. Теща Ольга Копачук, молодша сестра дружини Мирослави – Марія та Ярема Байрак були нещадно розстріляні молодим хлопцем, який був закоханий у Марію. За збігом обставин врятуватися тоді вдалося лише Мирославі, яка із сином Остапом відійшла

у той момент, щоб придбати гарячого чаю. Розпач і туга за рідними роздирали душу Мирослави. Були навіть спроби покінчити життя самогубством. І тільки заради сина не наважилася утопитися в бистрому Дунаї. Згодом вже у Румунії вона продовжила роботу на посаді педагога, вийшла заміж вдруге за вчителя Данієля Шандро, проте до кінця життя берегла не тільки пам'ять про першого чоловіка, але й свято приховувала все написане ним, вирізки з різних газет та фотографії. Як згадує син Остап, який нині живе у Румунії, «все своє життя мама приховувала їх, час від часу міняючи схованку. Вона боялася, щоб не знайшла всесильна комуністична Секурітата і щоб її не вигнали із шкільництва через те, що вона змінила автобіографію. Це було секретом її життя»

З метою популяризації ім'я та творчості Яреми Байрака, доля якого була пов'язана із Полтавиною, Поділлям та Буковиною, письменник і літературознавець Василь Горбатюк протягом двох днів презентував на Буковині друге, доповнене і виправлене, видання книги «Стривожені зорі».

Друге видання книги Яреми Байрака містить дві передмови – нову, підготовлену упорядником, а також передмову до першого видання Михайла Михайлюка (Румунія), 61 поезію, в тому числі поетичні цикли («1933 рік», «Пам'ятники Полтави»), шість прозових творів, а також уривки із «Гумористичної енциклопедії», понад двадцять поезій із розділу «Чернетки», два листи до Мирослави Копачук від батька та Харитона. На особливу увагу заслуговує «Коротка історія великого кохання», написана сином поета Остапом Бородаєм-Шандро.

Презентація збірки Яреми Байрака «Стривожені зорі» відбулася спочатку в Чернівцях, у стінах Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Розповідь про Ярему Байрака Василь Горбатюк символічно розпочав із вірша «Букет», який датується 1940 роком, коли поет прибув на Буковину й прив'язав його місцевій вчительці, майбутній дружині Мирославі Копачук:

Візьми ці квіти. Я привіз
Їх із Диканьщини моєї.
Та не мені краса їх – скрізь
Шукаю усмішки твоєї.
Візьми і жовті, й голубі –
Для тебе рвалась квітка кожна.
Приніс би й сонце я тобі,
Коли б його зірвати можна.

У цьому вірші, як і в інших поезіях Яреми Байрака розкривається глибокий внутрішній світ поета, думки та почуття. Доля України, несприйняття тогочасної дійсності, тема війни, голодомору тонкою ниткою проходить через усю поезію:

Рука загарбників чужих
Слідів наших не стерла,
Звитяжців кличемо живих,
Щоб слава та не вмерла.
Покажем шлях вам у п'ятмі,
І йдіть вперед залізно –
Бо наші черепи німі
До помсти кличуть грізно.

(Із вірша «Пісня поляглих»,
3 грудня 1942 р.)

Промовистими є вірші із циклу «1933 рік», зокрема поезія «Село вмира»:

Село вмира. Нема що їсти,
У всіх хатах голодний плач.
Чи думав хто, що комуністи –
Такий безжалісний палач?

Зміст цих та інших поезій пояснює, чому дружина Мирослава так довго і ретельно приховувала твори чоловіка. Зрозуміло, що через політичне становище ні в Україні, ні в Румунії упродовж шести десятиріч років вони не могли бути надруковані. Викриває автор і культ Сталіна у своїй «Гумористичній енциклопедії», наприклад, «НКВД – стоголовий цербер біля Сталінового трону; Цап – голова верховної ради СРСР Калінін, на цапа подібний своєю борідкою і тим, що користи з нього, як з цапа молока; Чудо в решеті – присвоєння Сталінові маршальського звання» тощо.

Проте Ярема Байрак насамперед виступає як тонкий лірик, серце якого сповнене любов'ю до рідної землі, природи, коханої дружини. Ці теми домінують у творчості поета:

Голуби голубі в голубій глибині
Голубого глибокого неба.
Я в дарунок приніс своє серце тобі.
Бо без тебе і серця не треба.

Василь Горбатюк зауважив, що поезія Яреми Байрака насамперед цінна своїми загальнолюдськими мотивами та ідеями. Більшість творів містить глибокий підтекст, який змушує замислюватися над одвічними поняттями краси, щастя та любові. Підтримував думку Василя Горбатюка і професор кафедри української літератури, доктор філологічних наук Богдан Мельничук, висловивши сподівання, що творчість Яреми Байрака стане більш популярною і знайде своє місце не тільки серед читацького загалу, але й у майбутніх студентських наукових дослідженнях. Богдан Мельничук також зазначив, що творчість письменника, мабуть, була відома й українському

літературознавцеві Олексі Романцю, який добре знав дружину Мирославу Копачук, активну збирачку фольклору, укладача збірок української народної поезії, авторку першого в Румунії альбому гуцульських вишивок.

Наступна зустріч-презентація збірки «Стривожені зорі» відбулася вже на Вижниччині, де Харитон Бородай розпочинав свою трудову діяльність. Тепла і приємна розмова про поета спочатку відбулася у Вижницькій центральній районній бібліотеці за участю школярів, вчителів, бібліотечарів та громадськості краю. Зважаючи на ті події, які відбуваються нині на сході України, присутні вшанували хвилиною мовчання всіх тих, хто віддав своє життя за долю рідної землі та прозвучав уривок із вірша Яреми Байрака «Подих війни», який по-особливому суголосний із нашим часом:

Важкий туман, мов зранене

сумління,

Наліг кругом – і дня як не було.
Завмерли в серці прагнення й хотіння,
Глибокі борозни прорізують чоло.
Ти не питай мене, де пісня перемоги, –
Зневір'я серце вже взяло в полон.
Та як співатиму, коли шипить тривога,
Коли замість троянд росте чортополох?..

Звучало слово поета і про поета у Берегометській гімназії Вижницького району. У цьому селищі Ярема Байрак працював педагогом разом зі своєю дружиною Мирославою. Тоді директором школи був Іван Копачук, батько Мирослави. У гімназії нині зберігаються старі світлини, на яких можна побачити поета та його рідних. У Берегометі ще пам'ятають історію Яреми Байрака та місця, пов'язані із його життям. Поет щиро полюбив цей край та оспівав його у своїх творах:

Карпатських гір підкова синя
І неба голубий намет,
Лісів зелене шумовиння.
Стіжок-гора, немов туманом,
Легендами повита – тут
Опришки славні з отаманом
Весною сходились.

(Уривок із вірша «Стіжок-гора»).

Застигла у задумі древня Стіжок-гора, однак і нині зустрічає вона гостей села та подорожуючих і все мовчить, і тягнеться до зір, до тих стривожених, що небо обпікають. Та не мовчить, а слово високе й вагомое промовляє поезія Яреми Байрака, його книга «Стривожені зорі».

Іван КОВАЧ

«ТА ПЕЧАЛЬ, ТА ВДОВИНА РОЗВАГА...»

НЕСТЕРПНІ Й АБИЯКІ ХМАРИ

Схаменулося сонце,
немає його
вже цілий місяць, –
то не сонце,
то хмари нестерпні
і грішні,
неповоротні
й абиякі...

ГРАНІТНІ МУРИ-МУРИ

Мури мужні,
гранітні –
мури-мури...
Що зацвяшеш
на них?
Що приліпиш
на них?
Хіба лише
розквітлу-розцвітлу
кулю?
Може,
й афішу з кандидатом.
Таким усміхненим!..

А МОЖЕ, Й БОЖЕВІЛЛЯ

Царівний сон
й Господня віра.
Приборкую до себе
місяць голосний.
А може,
й божевілля.
Сяке-таке,
щонічне...

ТРЕМКА ЗИМА

Іде зима на возі,
нуртує спопеляюча, –
тремка зима;
й минається уява
про чужу
роздягнену зиму...

НІЧ КУЧЕРЯВА

Та печаль,
та вдовица розвага,
і диво оте
марнотратне,

і тіні, і тіні, і тіні,
немов зрошені сльози,
коли здригнеться вись
і скрутиться ніч
вільна, боса,
лукава, –
така кучерява!..

ДОМАШНІЙ ВЕЧІР

Заболіло в серці,
мов ковтнуло цвяхом,
наче тріснув
рясний, той домашній
мій вечір.
Дреться вітер угору,
дреться вітер донизу, –
то не вітер,
то подих мій
зелений...

ЯДУЧЕ СНІЖИТЬ НА МОЮ, НА МОЮ БАТЬКІВСЬКУ ХАТУ

Вимотую із себе
горе-горечко,
надоїло воно
мені сумами, –
ядуче ж сніжить
на мою, на мою
батьківську хату,
немовби
словами з того неба
кумедного,
й немовби на небо,
оте підземельне...

Мал. Василя СОКОЛЮКА

Михайло ТРАЙСТА

«А дитинство – рвана-перервана мить...»

«Ти казала в понеділок
підем разом по барвінок...»

Слова перетворювались
у терновий вінець
голгофний...

Мовчання у вічнозелений,
мов сум господній,
барвінок...

«Хай буде понеділок!» –
Хтось крикнув
з потойбіччя...

А світло?...

Світло – це тільки примха
сліпого Вартимея,
біблійного...

НАДВОРІ НАСТАВ ПОНЕДІЛОК

«Когутуку гребенистий,
когутуку сивий,
чому тебе яструб не вбив,
який ти щісливий!»

Над криницею,
над холодною водицею,
закукуриків півень-когутик,
іржавий-бляшаний...

І закукуриків вперше –
«Ой зорі не зоряйте,
погодіте маоло...»

І закукуриків вдруге:

«Ой, вержу балтачину
сторца у кирницю...»

І закукуриків втретє:
«Ой, мамо – каже – мамо,
а все мама міс...»

Над криницею,
над холодною водицею,
закукуриків півень-когутик,
іржавий-бляшаний...

І закукуриків вперше...
і вдруге...
і в третє...

КОЛИ ДИТИНСТВО ЗРІКАЛОСЬ МЕНЕ

«Ой радосте, молодосте,
де-с ми са поділа?...»

Посивілі пороги,
поморщені стріхи,
розщанутий перелаз
чекають на блудних синів,
бо батьківські вони,
ті пороги,
і стріхи,
і перелаз...

І горіх волоський,
що на подвір'ю,
і журавель, що над
криницею скрипить,
і пташачі гнізда,
що попід стріхами,
і волоокий місяченько,
мов ровенський серп,

і зоря ота вечорова
батьківські вони...

А дитинство –
рвана-перервана мить,
зранений птах перелітній,
і молодість вишнева моя
у вирії
птахограєм
летять...

КОЛИ В ДУШІ ДИТИНСТВО ЛЕБЕДИТЬ

„Verra la morte e avra
i tuoi occhi...”

Останню поему, присвячу смерті,
і піду, з життям лайдачим,
гратись в піджмурки...

Але перед тим помолюсь
перед іконою,
в якій Мати Марія питається Сина:
«Ти Син мій чи Бог?...»

Істинна тільки смерть!

Віра,
Надія,
Любов,
все це –

НАТЮРМОРТ

ГНЕТЬСЯ ВЕРБА КУЧЕРЯВА

Слова Івана АРДЕЛЯНА

Музика Юрія ПАРАЩИНЦЯ

Moderato

Voice

Гнеть-ся вер-ба ку-че-ря-ва, ко-си роз-плі-та-є,
 Ми-є лис-тя у во-ди-ці, на-че щось че-ка-є.
 Ві-є ві-тер ти-хе-сень-кий, лис-тяч-ко не кра-є
 сон-це сві-тить мо-но-тон-но, вер-бу наг-рі-ва-є.
 Ніж-на тінь па-де на во-ду, вер-бу зо-бра-жа-є,
 Мо-же, хтось гля-не на річ-ку, мо-же, по-ко-ха-є.
 Річ-ка те-че бай-ду-жо-ю, ли-це не-мі-ня-є,
 За-ри-да-є вер-ба бід-на, що ні----хто не-зна-є.
 Гнеть-ся вер-ба ку-че-ря-ва, ко си роз-плі-та-є...
 За-ри-да є вер-ба бід-на, що ні-хто не-зна-є...

Гнеться верба кучерява, коси розплітає, лиє листя у водиці, наче щось чекає.	Віє вітер тихесенький, листячко не крає, сонце світить безгомінно, вербу нагриває.	Ніжна тінь паде на воду, вербу зображає, може, хтось гляне на річку, може, покохає.	Тече річка байдужою, Русла не міняє, Зариває верба рідна, Що ніхто не знає...

Корнелій ІРОД

ДЖІНО

АБО

ОПЕРАЦІЯ «ТЕОДОЛІТ»

(Із циклу ПРОМАХИ)

(Продовження з № 245)

Леоніда Йонеску зустрів мене дуже радо, майже як давнього друга, ми розбалакалися, пожартували, згадуючи період, пробутий нами у «дурдомі», де лежали ми на «панську хворобу», тобто на невроз, а коли нарешті я сказав причину мого візиту, мене приємно вразило те, що він не тільки не змінив своє ставлення, а тоді таки взяв трубку і, доки набрати номер телефону, запитав:

– Як його зовуть? Повтори, будь ласка.

– Гордічук Георгіє.

– Ось що, дорогий, – каже Леоніда комусь по телефону, – я знаю хорошого та здібного юнака, бажаю, щоб його взяли директором дому культури в Готареле Бухарестської області. Так, посада вільна. Добре, жду дзвінка. Але швидко, дорогий. Дякую.

Леоніда Йонеску поклав трубку й повернувся, усміхаючись, у мою сторону:

– Все. Буде. Через кілька хвилин подзвонять. А доти розкажу тобі вчора почутий анекдот. Га-га-га, – щиро засміявся Леоніда ще перед тим, як почати розказувати жарт.

Мабуть, не пройшло і чверть години, як задеренчав телефон. Після короткої розмови Леоніда Йонеску сказав мені:

– Ось що, хай друг твій піде завтра о десятій в Обласний комітет культури до товариша Мушата – він завкадрами – і щоб мав при собі такі документи: паспорт, атестат зрілості і коротку автобіографію. До товариша Мушата, не забудеш?

Я подякував Леоніді Йонеску й поклавився понести Джінові радісну вістку. Але його не було дома. Тому я розказав Нікієві що і як. Він щиро зрадів, а я порадив, як треба писати автобіографію і в якій, розуміється, ні словечка про тримісячний «відпочинок» у Клужі.

Через два дні подзвонив Джіно й сказав, що його вже призначили.

– Дякую за послугу! Бачу, у тебе серйозні зв'язки... Дякую ще раз. Завтра вже буду в Готареле!

– Гаразд, Джіно. Бажаю тобі успіхів! Я певний, що ти будеш хорошим директором дому культури, – додав я, надіючись, що він зрозуміє мою боязнь:

щоб не осоромив мене перед Леонідою Йонеску (йому, розуміється, я не сказав, хто був «підпорою», знаючи, що Джіно не вміє тримати язик за зубами).

А після цього довгий час я знову не бачив Джіно, але з телефонних розмов довідався від Нікія Радулеску, що «маестро» пристосувався до тамтешніх умов, став навіть дуже активним, заснував хор (разом з викладачем музики місцевої школи) і драмгурток, яким керує особисто, тобто він і режисер, і актор в двох п'єсах. Місцеві власті позитивно оцінюють його діяльність. Браво! Я дуже радий. «Іноді не шкодить і школа життя...» – певне, Нікі мав на увазі Джінове тримісячне ув'язнення.

Аж через кілька місяців, десь в кінці вересня я вирішив відвідати Готареле. Взяв я таке рішення головно після того, як Леоніда Йонеску поцікавився – і не один раз, а двічі, – «що робить твій односельчанин?». Я відповів, що в нього все гаразд, розгортає активну культурну працю (згадав я й хор, і драмгурток), всі задоволені ним, але запитання непокоїло мене. Я боявся, щоб Джіно не вкоїв там бозна-що, або ляпнув якусь дурницю, бо був він устані.

На жаль, моя боязнь виявилася не безпідставною.

Я поїхав до Готареле однією з машин Міністерства освіти. (Щоб повезти мене, симпатичний дядько Флоря, шофер, заявив своєму шефові, що мусить залишити «Москвич» на два-три дні в ремонтному ательє. «Ми проїжджатимемо попри Озеро Гряка, – каже він мені. – А вже вертаючись, зупинимось, щоб пристарати свіжої риби та ікри, ні?» Тоді велике озеро ще існувало і було для Бухареста головним поставщиком прісноводної риби).

Коли приїхали ми в Готареле, стояв благий золотавий сонячний день початку осені. Село дримало майже пусте. Мав рацію дядько Флоря: люди в полі – хто збирає кукурудзу, хто оре, хто у винограднику. В домі культури була лише бібліотечарка, старша вчителька-пенсіонерка, як сама представилася.

– Товариша директора нема... – відповіла вона на моє запитання і змріяла мене підозріло, боязко поглипуючи на «Москвич», біля якого порався дядько Флоря (в ті роки, головно в селах, автомобілі були рідкістю).

– Ні? – дивуюся я. – А де?

– Не знаю... – відповіла вона вже справді перелякана. – Його нема в селі. Поїхав...

– Поїхав? – дивуюся я ще дужче, бо за законом Джіно ще не мав права на відпустку. – Ти диви, який я невдаха, – кажу усміхаючись, щоб заспокоїти її. – Пані, я його друг і земляк. Хотів, щоб мій приїзд був для нього приємним сюрпризом, а бачу – на сюрприз мені пощастило... Та куди поїхав товариш директор?

(Продовження на 30 стор.)

ДЖІНО АБО «ОПЕРАЦІЯ ТЕОДОЛІТ»

(Продовження з 29 стор.)

Коли взнала, що я друг її шефа, а не якийсь товариш, який прибув у контроль, бібліотекарка майже заспокоїлася:

- Поїхав на море. Я так гадаю...
- На море? Ти диви!
- Так. Поїхав тому два тижні...
- Шкода, що я не застав свого друга, – кажу. – Приїду іншим разом.
- Але... – спохмурніла вона.
- Що таке, пані? Невже щось сталося з моїм другом? Бачу, ви занепокоєна. Він, може, хворий?
- Ні, але... Гадаю, що товариш директор уже не вернеться до Готареле...
- Як так?!
- Таж він страшно посварився з товаришем Думітрашку і казав, що подасть у відставку.
- А хто такий товариш Думітрашку?
- Голова нашої сільради і секретар комунальної партійної організації. Пан Джіно сказав йому, щоб не сунув свого носа в діяльність дому культури і прозвав його дурним поштарем...
- Поштарем?
- Так, бо раніше товариш Думітрашку був у нас листоношею. Але не в цьому річ. Прімар був сердитий не так на пана Джіна, як на його приятеля, котрий, каже товариш Думітрашку, живе у нього вже другий місяць і навіть не хоче йти в міліцію записатися...
- Який приятель? – питаю, але мені дуже здається, що мова йде про Джінового друга з клужської в'язниці.
- Не знаю. Якийсь Тіті, високий та худий, про котрого пан Джіно казав, що його друг закінчив науку найвищого університету.
- Отже, я вгадав – мова йде саме про того друга, бо в'язні так і називають тюрму – найвищою школою. Я продовжую випитувати бібліотекарку:
- І, кажете, вони поїхали на море?
- Я так чула, коли вони говорили, але питати не питала – соромилася. Коли пан Джіно прийшов до мене прощатися – а були ми в хороших відносинах, – сказав, що прийде в Готареле лише тоді, коли почує, що тут спорудили йому пам'ятник за його культурні здійснення. І, знайте, ніде правди діти, йому завдячуються і хор, і танці, і ота п'єса...
- Я хотів попросити вас, пані, щоб ви йому передали, щоб приїжджав я до нього в Готареле, але тепер...
- Якщо вернеться, дуже радо, – ласкаво запевнила бібліотекарка.
- Як я підозрівав, Джіно ніколи так і не повернувся до Готареле, але й Нікі Радулеску нічого, казав, не знає про його долю. Я признав перед ним, що не сподівався,

щоб Джіно, зайнявши таку хорошу посаду, не спромігся просидіти в Готареле більше десятих місяців.

На щастя, Леоніда Йонеску не довідався про вчинок мого «протеже». А, може, тільки прикидався, що не знає.

* * *

Гадаю, минуло зо два роки від мого візиту в Готареле. Настала осінь – холодна, дощова. Скоцюрблений, я йшов одного вечора вулицею Академії прискореною ходою й дивився собі під ноги, коли раптом мало не зіткнувся з кимось. Дивлюсь – Нікі Радулеску.

– Салве! – весело привітався він. – Пропоную зайти нам ось сюди, в кав'ярню «Албіна» – в таку хляповицю лиш коньяк розтерпне й зігріє нам кості. Бачу, ти теж без капелюха...

Заходимо й сідаємо за столик в затишному кутку.

– Я таки мав гадку шукати тебе, – каже Нікі. – Маю надзвичайну вістку!

– Не кажи, що новина стосується Джіна.

– Таки його. «Маестро» Джіно грає великого пана! Просто його не впізнати. Побачив би ти, який він елегантний, як гарно виглядає, який дорогий капелюх у нього, манікюр, і нігті покриті безбарвним лаком. Та ж знаєш: він, розуміється, не міг сам собі обрубувати нігті, а тому або гриз їх зубами, або просив когось, щоб обрізав їх йому. Зараз уже ні! На таке він іде до манікюрі. Великий пан, що не кажи. Запустив собі й вусок, і знай – йому таки пасус. Заплатив мені й комірне, бо тоді, коли прийняв я його до себе, Джіно не мав у кишені ні ламаного гроша чи діривої шустки, як кажуть, і ми домовились, що розквітаємося, коли матиме. А тепер він повен грошей!

– А скажи, де він найнявся на таку велику зарплату?

– Жартуєш? У нього гроші не із зарплати. Аж смішно

– Джіно і зарплата! У нього прибуткова афера з отим його тюремним другом.

– Яка афера?

– Джіно називає її «Операцією теодоліт». Знаєш, що таке теодоліт? – питає Нікі.

– Приблизно...

– Це той прилад, котрим на будівництвах вимірюють кути. Коли будують шосейні дороги, мости, залізниці і всякі інші споруди. Пояснив мені «маестро», бо я теж не знав. Бачив я іноді по вулицях Бухареста якісь біноклі на високих жовтих триножниках, у які довго придивлялися два-три техніки чи що, але не знав я що воно таке.

– Добре-добре, – нетерпляче перебиваю я Нікієво пояснення. – Ну, а як заробляють вони теодолітом, працюють на якомусь будівництві, ні?

– Та де! Перш за все, те, що мають Джіно та той його Тіті, ніякий то не теодоліт. Купили вони з комісійного магазину – так розказував мені Джіно – якийсь старий фотоапарат на високому триніжнику, назвали його теодолітом і мандрують селами та містами батьківщини, але головню селами.

– Ну й що?

– Я теж так думав. Але вони не мандрують задувно, а за гроші, ще й великі. Мабуть, таку ідею мав отой Тіті.

– Не розумію.

– Подожди. Ось що розказав мені «маестро». Прибувають вони, скажім, у якесь село. Проходжуються певний час його вулицями і нарешті зупиняються перед великим господарством, розчепірюють триніжник, орієнтують «теодоліт» на подвір'я того господарства й починають, то один, то другий, заглядати в його об'єкти. «Так, трохи вліво, правильно, – ніби щось вимірюють вони. – Якраз в цьому напрямку проходитиме». А ти знаєш, що сьогодні, коли все частіше говориться про розсунування областей та районів, розповсюджуються поміж людьми і чимало всяких загрозливих та тривожних чуток. Тому лише через кілька хвилин після появи «теодоліта» виходить г'зда – спершу, цікавий бачити, що діється і що то за чудасія перед його воротами. Джіно та Тіті не звертають на нього жодної уваги, ледве відповідають – відсутні й зосереджені над своїм апаратом – на добридень селянина. «Так, – каже Тіті, – вимір правильний. Якраз по цій лінії проходитиме», – вказує він рукою на подвір'я. «Що проходитиме, пане?..» – занепокоївся селянин. «Таж національне шосе.» «Яке шосе?! – злякався чоловік. – І куди, кажете, пройде?» «Ось по цій лінії, – вказують обидва «спеціалісти». – Кризь оце подвір'я, потім городом. Зачіпає й чверть хати...» «Ви що?! – скочив чоловік, мов попарений. – Забираєте загороду, розвалюєте мені хату!..» «А, то ви тут живете? Хата ваша?» «Моя! А чия?!» «Нам жаль, дядьку, але що робити, якщо так вказують виміри?..»

– Негідники! – вибухнув я. – Що то за злодій та пройдисвіт отой Тіті не знаю. Але про Джіно я досі знав, що він тільки хвастун, невдаха і дрібний спекулянт, але не гадав, що він остатній шарлатан і шахрай!

– Бачу, ти збагнув у чому річ, – сміється Нікі.

– Навіть не важко.

– Ну, так. Слухай далі. Бідний селянин починає бідкатися, стає благати їх, щоб повернули трохи ту дорогу й оминули його господарство. Але вони кажуть, що не можна, бо так встановив теодоліт, крім того, що скаже головний інженер, якби вони...? «Спеціалісти», значить, не попускають свого, але коли бачать, що дурний мужик не розуміє, куди вони стріляють, красномовно входить у сцену Джіно: «Ось що, бадіку. Ми б могли спробувати вговорити головного інженера, щоб посунув шосе трохи вбік і урятував ваше господар-

ство, але, мабуть, він не схоче... А щоб таки переконати нашого шефа, прийдеться вам підсунути йому дев'ять-десять тисяч...». «Ой, Госпідку! – бідкається селянин. – Звідки взяти мені стільки грошей?..» «Не знаю, ваша справа. Якщо хочете, якщо ні... Буде, як встановив теодоліт!» «Хто?..» «Наш апарат.» «Ага... Я маю якісь грошенята, – пом'як трохи чоловік, – але не маю стільки...» «А що, в усьому селі не знайдете від кого позичити?» «Спробую...» «Але якнайшвидше і нікому ні слова про національне шосе, бо потім кожен схоче посувати дорогу то сюди, то туди, щоб оминути його подвір'я, хату чи город, здуються сварки, заколот, і ми змушені будемо поступити, як вказує теодоліт, тобто кризь ваше подвір'я. Зрозуміли, вуйку? Наберіть води в рот і мовчіть, якщо хочете, щоб вас голова не боліла. А якщо принесете гроші не пізніше двох-трьох годин, ми переконаємо свого шефа, щоб змінив проект і накреслив шосе ось через той город». «Бійтеся Бога! То город моєї сестри! Посуньте дорогу трохи далі...» «В такому разі, – каже Джіно, – ви повинні додати ще чотири тисячі». Тут Тіті починає захищати селянина: «Та лишіть, товаришу Антон (прибрали собі, чорти, фальшиві імена), може, переконаємо шефа накреслити дорогу ще далі...». «Так-так!» – зрадів господар. «Бо бачу, – повів Тіті далі, – чоловік порядний і, може, вгостить і нас чимось...» «Хай буде по-вашому, товаришу Марку, – згодився Джіно й повернувся до селянина: – Нам не треба давати грошей, ми не з тих, що головний інженер. Нам – чогось закусити. Ось, доки ви пристараете гроші, скажіть комусь дома хай піймає дво-трьох курчат...» «Зроблять це моя жінка, невістка...» «Але уважайте не вихопіться перед ними якимось словом про шосе, бо баби миттю рознесуть його по всьому селу. Так. Курчата хай засмажуть на салі у чавуні, а до них – бринзі, часнику, кулеші... Знають вони.» «І чогось мокрого, – додає Тіті. – Горілки, горщик вина...»

Нікі Радулеску припалив ще одну цигарку.

– Ну, що скажеш на це? Таки правда, що в тюрмі можна багато дечого навчитися.

– Мабуть, можна, – кажу, – але не знати, скільки в тому хорошого...

– Так воно, дорогий. Але покищо Джінові живеться не добре, а таки дуже добре. Носиться з отим «теодолітом» з одного села та в інше, з однієї області в іншу...

– Ти, напевне, правильно висловився – покищо...

* * *

Та вже не хочеться розтягувати розмову про Джінів «теодоліт». Справа в тому, що, після довгої мандрівки, нарешті піймали шахраїв і, розуміється, засудили. Джіна я вже ніколи не бачив. Не знаю – скільки просидів, коли звільнився, де живе? І взагалі, чи ще живе.

Теofil ЦУРЕНКО

ОЧАРОВАНА УСМІШКА

(Уривок з роману)

(Продовження з № 245)

ПРЕДКИ

Іванко Цуренський був нащадком австрійського службовця угорського походження, Яноша Гаґзо, який прибув в 1775 році на Цуренську митницю за розпорядженням нової влади, разом з поляком Каролем Червінським з Галичини, якого ще звали й Ляхом, та Емануїлом Зекелі, прізвище якого в перекладі з угорської означало секуй, тобто той, що прибув з Секуйського краю, з Семигороду (Трансільванії). Всіх трьох найняли на службу вагарями, і працювали вони у три зміни цілодобово на митниці біля великих ваг, поспішно, але уважно, як це вміють робити австрійці. Ваги були побудовані на відстані п'ятидесяти кроків від дерев'яного моста через потік Луковиця, якого місцевим жителям було більш зручно називати скорочено – Виця. Лінія кордону проходила тут більше 143 років між новою Австрією, продовжуючись до Галичини та старої Молдавії, яка в 1774 році втратила на соромній угоді між турками і росіянами Буковину, а пізніше – між Австро-Угорською Імперією та Румунським Королівством. Ця річечка зісталась з вічною назвою Кордун.

Великі ваги, через які проходили і реєструвалися всі товари, що непостійно сочилились через митницю з боку Молдавії до вже угорських Чернівців, чи навпаки, з Буковини, новоназваної Австрією цим гордим іменем, яке зраджувало невичерпне багатство букових лісів, були побудовані на правому боці нової дороги, що пов'язувала Чернівці з Митницею, продовжуючи свою стрічку до старого ярмарку Герци.

Навпроти ваг австрійці побудували невидану доти в тих краях триповерхову будівлю з солідними поштукатуреними стінами з червоної цегли вищого сорту, з великими вікнами, покриту яскраво-вишневою черепицею, призначену для адміністрації митниці, а також для великого числа прикордонників.

Закладена на камінному фундаменті, привезеному з Пруту, міцно обвитому цементом (в той час ще невідомим місцевим жителям методом), осередок митниці на пункті перетину австрійського кордону перетворив перехрестя доріг, що в'язали митницю з Чернівцями і Цурени з

сусіднім селом Маморницею, не тільки в маленький адміністративний центр, а також і в базарчик з кількома підприємствами по сусідстві. Не випадково поблизу митниці австрійці дозволили побудувати млин з високою для того часу технологією, в якому мололи кукурудзяну чи пшеничну муку вищого сорту, крупи для домашньої птиці та висівки для худоби не тільки місцеві господарі, а й з сусідніх сіл.

Вагар – рідкісне для місцевих жителів, прибуткове, але відповідальне ремесло було дуже важливе для тодішньої австрійської влади, нещодавно встановленої на стародавніх молдавських землях. Будичи ще нежонатими, троє молодих чоловіків, як й інші службовці Цуренського пункту перетину австро-молдавського кордону, будучи мараморощцями, що прибули сюди за наказом австрійців з Долини Мурешу, чи з Мараморощини, мали право отримати від австрійської влади по ділянці землі, на якій зрештою могли спорядити собі житло та маленький город.

Державні австрійські службовці австрійського походження, як начальник митної служби Людвіг Льюгер (Ludwig Liogher), чи угорського, як фінансовий ревізор Золтан Немеш чи польського, як начальник митної поліції Йозеф Покой, були змушені оселитися в Цуренах, будучи прямо залежними від місця роботи на митниці, на новозаснованій австрійською владою таки біля пункту перетину кордону зі старою Молдавією пошти, першим листоношею якої був австрієць Людвіг Лоренз, чи інші, як Юліус Галтдігер (Julius Haltdiegher) – інспектор дорожнього руху.

Зовсім в іншій ситуації знаходилися етнічні українці, деякі з них жили тут з роду в рід, інші прибули разом з кількома попередніми хвилями переселення з Галичини, в тому числі і шляхом змішаних шлюбів, особливо після встановлення австрійської влади, коли між Буковиною та Галичиною не існувало жодного кордону: згідно з царським указом від 6 серпня 1786 року, створена австрійцями територія нової Буковини була безпосередньо, з адміністративної, політичної, економічної, духовної та культурної точок зору, підпорядкована уряду Галичини з центром у Львові. Тим не менш, рано чи пізно, таким чином великі роди переселились до Буковини, до Цуренів дійшли роди Поповичів, Дашкевичів, Баласіновичів, Романовичів, Сопоровичів, Требиців, Сеничів, Данилюків, Рендюків, Іванчуків, Дреп-

чуків, Галатюків, Гемблюків, Марандюків, Москалюків, Вакарчуків, Бережнюків, Семенюків, Кушнірюків, Саранчуків, Костюків, Гончарюків, Мельничуків, Ошепків, Влайкових, Віцкових, Горенків, Савенків, Данчелів, Киселиців, Хліборобів, Різників, Гушуватих, Дутчаків, Сирняків, Андрусаків, Руснаків, Іваницьких, Лукавецьких, Ястремських, Наґрабецьких, Сугетських, Терлецьких, Солодких, Вербицьких, також і Стрієнків та Ярославських, прізвища яких безпосередньо відкривають місця, звідки вони походять – річка Стрий, що біля Львова, та місто Ярослав, що на сході Польщі, де жило багато українців.

Там вони попали під всеосяжний процес окартолічення, що почався з Брестської унії 15 грудня 1596 року, і примушення до визнання греко-католицької церкви було головним мотивом еміграції, а на Буковині, включно в Цуренах, вони знайшли щирі гостинність і толерантність з боку корінних місцевих жителів, православних з роду в рід, відколи себе знають. Звичайно, головними причинами їхнього переселення були зобов'язання, державні податки та обов'язки, які в цьому доброму молдавському краю залишались традиційно лагіднішими, ніж в Галичині. Десять років перед тим, як Буковину було включено до Австрії, молдавські селяни мали тільки дванадцять днів панщини на рік в той час, коли галицькі селяни мусіли відробити п'ятдесят шість днів обов'язкової панщини протягом року. Окрім цього, через відносно низьке число населення Буковини в час її анексії до Австрії в 1775 році – що було прямим результатом попередніх руйнівних воєн, головні між 1768-1774 роками, коли Буковина стала предметом суперечки між воюючими сторонами, та повторних спалахів холери – нова влада вирішила на п'ятдесят років (до 1830 року) звільнити буковинців, в тому числі і цуренців, на відміну від галичан, від військової служби в австрійській армії. Це послужило ще одним сильним поштовхом для молодих рутенців з мальовничих закарпатських країв, які, навіть не знаючи німецької – мови нової влади, хоч і з жалем в душі, але масово покидати рідні місця верхньої частини Пруту та Дністра і селитись долинами саме тих річок, де знайшли мир і гостинність з боку місцевих жителів, а також таку саму православну церкву, яку знали від своїх предків до проникнення католицизму в їхній край.

(Далі буде).

З румунської переклав
Михайло ТРАЙСТА

Михайло ВОЛОЩУК

Я МРІЯВ

Я змалку мріяв, що в житті
Буду з небес зірки збирати,
А також в морі кораблі
Від тьми і бурі захищати.

Я мріяв стати не вогнем,
А квіткою в траві-росиці.
І не миритися з мечем,
А жити журавлем криниці.

Я мріяв міст почерез світ
Прокласти з віри і любові,
Щоби повіки людський рід
Не знав залізної окови.

Я мріяв з вічності сплести
Для людства мирні сподівання
І відділити назавжди
Квіти і радість від ридання.

Я мріяв гнів втопити в млі
І усміх радісний вітати,
І на оновленій землі
Усім лиш мирне сонце дати.

Я мріяв пісні казкові
В ангельські шати одягнути,
Щоб суцї всі на цій землі
Могли серцями пригорнутись.

Я мріяв виправити всі
Криві стежки й круті дороги,
Щоби безмежний їх сувій
Стелився лагідно під ноги.

Я мріяв мовити садам,
Аби й зимою розцвітали
І в їх пахучий, пишний храм
Закохані дорогу знали.

Я мріяв матері літа
Від плину часу вборонити,
Щоби зосталась молода
І перестала би журитись.

Не все, що мріяв, я зробив.
Але стараюсь доробити,
Бо усвідомив до кінця,
Що варто так на світі жити...

(Продовження з № 245)

Приголомшений, я попростував до дверей. Запнувши їх, мовби то саме той наглий жест міг допомогти забути все те, що скоїлося так несподівано. Обурений, дрижачи від напруги, мов якийсь стовбур, якого розчахнуло лезо блискавки, що вмещала все світло небес, я впав у ліжко. Поруч неї. Захотілося спати. Забути все. Покинувши це місце, я знав, що міг знайти достатньо внутрішньої сили, щоби вяснитись перед дружиною. Сповістивши їй мою правду, уже й не слідувало приховуватись, брехати та вигадувати всілякі проблематичні обставини тільки тому, що вона, та, з якою тепер я ділив одне єдине ліжко, не переставала шантажувати мене. «Але

Микола КОРНИЩАН

ПСИХОЗИ

(Уривок з новели)

чому ти не зізнався раніше?», – уявляв сумирний голос дружини. «Чому не сказав?» – підбрала Лара. «Чому?» – наполягала подруга. Потім, усі ті голоси злилися в один єдиний, чужий, зовсім не зрозумілий. Зовсім пізно я зрозумів, що слова, вимовлені іншою мовою не належали тільки моїй підсвідомості, а, скоріше, стрімко лунали десь у близькій реальності, за зачиненими дверима.

– Подібних осіб треба б тримувати в лазаретах або у в'язницях, якщо, ігноруючи необхідне лікування, їм удалося піддатись необачним вчинкам. Або, напрямець, їх слідувало б видалити, точніше, скасувати. Подібно тому як діяв і ти. Минулої осені. Коли, зовсім спонтанно, я спіймала тебе на місці злочину.

– Але скільки разів я повинен повторювати, що все те було тільки упущенням? Я навіть і не запримитив кшталту тієї, яку штовхнув зі скелі. Навіть і не віриться, що я торкнувся її. Позбавлений будь-якого хисту, прожогом кидаючись до неї, я тремтів при думці, що не зможу їй допомогти. У фантазії із супроти мене, яка запінювала ореол запізнілого заходу, я вбачав тільки самогубну душу.

– Явна жертва... Чому не хочеш зізнатися, що ти чекав того магістрального моменту? Передрік абсолютно все. Ретельно розрахував кожен жест, щоб урешті зустрівши її саме в тім місці, що підходило твоєму задуму, аби поставити фінальну точку.

– Уповаю, що слід пригадати, що припустимий труп так і донині ще не був знайдений, – зберігаючи раціональний тон вяснювався.

– Тому, що в оковах течії труп був віднесений десь у безвість, де, можливо, став кормом морських чудовиськ. До того ж, коли в той вечір на місцевій радіостанції берегова охорона повідомила, що за декілька миль від берега було знайдено сорочку із кров'яними плямами, я знала, що йшлося про її одяг. Знаєш, як мало бракувало, щоби, знавіснівши від люті, видати тебе? Тим більше, що запропонували чималугрошову винагороду для того, хто зможе дати ясні свідчення, які допомогли б у вирішенні справи, яка ще й досі залишилася невирішеною.

– Товкмачиш про щось зовсім інше.

– Не забувай, що існують і фотографії. Я спіймала тебе у відповідний момент. Коли ти знаходився саме там.

– Незначні фотографії, – зауважив я, на хвилину задивившись на неї. – Тільки я та руйнівна неосязність каламутного неба.

Звичайне місце. Декілька гострих стрімчаків, які начебто відділяли пласти білого повітря від решти сірого пейзажу.

– Знай, що не потребую твоїх писарських описів.

– Вибач мені за ці невідвласні відхилення, – додав я глузливо. – Я забув, що ти не моя дружина. Отож, тобі не утлумачити певних домінуючих субстратів.

Декілька зморшок, що виявляли занепокоєння, виникли на її чолі. Здавалося, що впадала в депресію. Вона була саме тим слабим характером, якого я пов'язував з однією тільки душею, з її незчисленністю випробувань, з усім тим, чого не могла домогтися в справжнім житті. Я знав, що подібним особам видумки зображень, що належать винятково духовному світу, допомагають уникати реальної відповідальності.

– Домінуючі субстрати? Звичайно, я не в змозі зрозуміти все те, що так ретельно приховуєш від мене. До речі, мене й не цікавлять абиякі інші деталі, якщо я знаю незаперечну істину. На твоє щастя, я й не така облуда, якою ти мене вважаєш. Хоча й наполягала, хоча загрожувала занадто часто, я не викрила тебе.

– Тому що в тебе не має очевидних доказів. Тому

що абсолютно все відбувається тільки у твоїй надто багатій уяві, яку посилюють зовсім хибні, усілякі алогічні асоціації.

– Забуваєш про знімки.

– Той факт, що всі ті кадри були зроблені з одного єдиного кута, тому що повторюються через регулярний проміжок часу, змушує мене вірити, що в ті хвилини ти навіть і не була поруч фотоапарата. Можливо, навіть видавала із себе жертву.

– На що наполягаєш? Що маєш на увазі? Хочеш казати, що саме я була тією, яка стрибнула зі скелі?

– Уважай, бо починаєш видавати себе. Це саме так, як ти й кажеш: стрибнула, бо тебе ніхто й не штовхав.

– Ти навіть і не запримечаєш, яким кумедним видаєшся, коли, утікаючи від відповідальності, вдаєшся до невідвласних дедуктивних хитрощів.

– Гадаю, що не має сенсу нервувати, тому що тебе... розумію, що тебе не можна навіть ні вбити. Ти тільки думка й душа.

– І все ж, не забувай, що допомагаю тобі дедалі більше нігта, яка відштовхнула б тебе, коли дізналася б про все. Так, як воно й було. Так, як виходить із кожного явного доказу, з безлічі зображень, яких не можна заперечити.

– Зауважую, що весь твій репертуар стосується тільки цих фотографій. Хоча й запевнюєш, що все це було тільки простою випадковістю, я впевнений, що ще заздалегідь ти замислила цю компрометуючу дію через цілком очевидний мотив: тільки щоб залучити мене на свою сторону.

– Ти й насправді думаєш, що я пішла б на таке?

– І все ж, як добрий друг я повинен попередити тебе, що всі твої спроби являються тільки цілком нерозумними діями, які тільки викривають справжній лик твого нестійкого характеру.

– Гадаєш, що, обмежуючись цими приниженнями, зумієш віддалити мене?

– Я вже чув цю фразу. Ти чарівна, коли повторюєшся.

– Кретине!

– ... ще й коли злишся.

– Відчуваю, що не витримаю цього стану. Збожеволію, якщо продовжуватимеш у тім самім дусі.

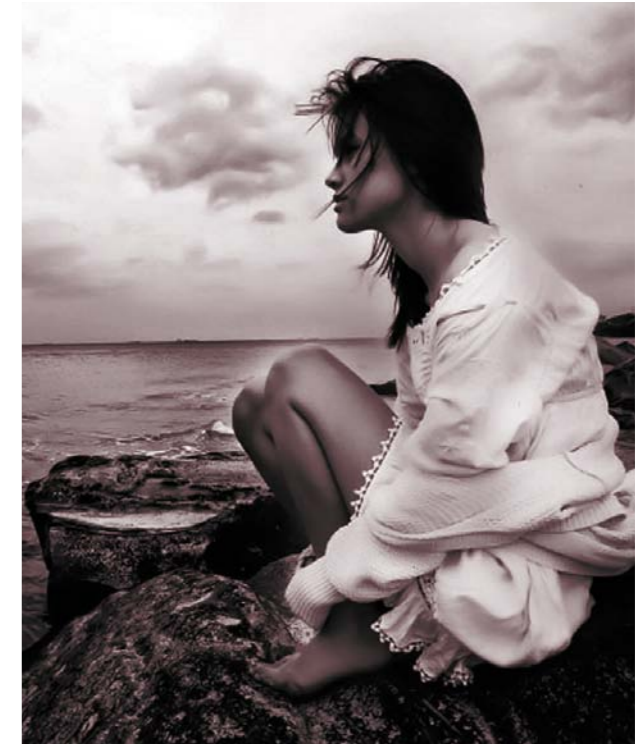
– Цього й не вистачило б. Від безумства до смерті досить далеко.

– Маєш рацію. У цім випадку нам не треба забувати, хто саме є вбивця.

– У цім випадку, знай, що ти нічого й не розумієш.

Може, помиляюся, коли звинувачую тебе в шаленім задумі, бо ж бачу, що ти маєш дивну здатність передбачити деякі майбутні події.

– Ти про що? Хочеш помститися або тільки намаєшся перевірити мій інтелектуальний потенціал?

– Інтелектуальний потенціал?

– Уважаю, що тільки-но, захищаючи свою невинність, звертаючись до своїх друзів, зобов'язав мене ходити нечисленними клініками. Чому? Явна річ: медичні огляди. Отак поспробуєш довести іншим, що я тільки якась одержима безглузда. Або, міркуєш, що не знаю правди? Щоби не зазнати сорому, такі люди, як ти, здатні на будь-яке злодіянство.

– Не забуваймо, хто є вбивця. Саме це сказала ти декілька секунд тому.

– Хіба не образила?

– Ані трішки. Ти тільки помилилась. Гадаю, що відповідне дієслово слідувало б використовувати в майбутнім часі.

– Але відколи ти почав цінувати саме те, що так ретельно заперечуєш? Піддаєшся впливам усіляких безглуздих? Лара чи Клара, чи як її там ще називають.

– Клаус.

– Ось як то! Здається, що вже починаю розуміти і я. Поздоровляю, бо твій партнер Лара Клаус зуміла грати до біса переконливо.

(Далі буде).

Михайло-Гафія ТРАЙСТА

У НІЧ НА СВЯТОГО АНДРІЯ

(Новела)

(Продовження з № 245)

ЗАГАДКОВА СМЕРТЬ

В п'ятницю 13 грудня 1968 року в дворі Загальної восьмирічної школи села Р. було знайдено тіло 28-річної викладачки Єлени Тріфенеску.

Обставини смерті молодої викладачки поки що залишаються нез'ясованими і піднімають питання, відповіді на які, надіємось, чимскоріш будуть знайдені органами міліції, які розслідують справу. Після перших розслідувань здається, що Єлена Тріфенеску випала з одного з вікон вчительської, де чергувала в ту ніч біля телефону, але вікна не тільки вчительської, але й всіх кімнат школи, так само, як і двері входів, виявились замкненими зсередини. І, все ж таки, викладачка була єдиною особою, що знаходилася в ту ніч всередині навчального закладу.

– Ну, що сажеш на це, Драгутине, теж збіжність?... Дрібненька, банальна збіжність, – подумав я вголос.

– Про що ви, товаришу Барбу, вам чим-небудь допомогти?..

– Ні, ні, ні, – відповів я перелякано, – Дякую вам!

Бібліотекарка низала плечима і повернулася до своєї книжки.

Відразу я відчув потребу вийти на свіже повітря, запалити цигарку, випити трішки міцної горілки, робити хоч що-небудь, але залишився на місці, мов прикований до підлоги.

– З котрого року діє школа в замку? – запитав я раптово, хоч добре знав всю історію замку.

– З тисяча дев'ятсот шістдесятого.

– А перед тим?...

– Перед тим в замку був диспансер, маленька лікарня, ліпше сказати, санаторій для хворих на легені...

Слідуючим на моїм списку був 1963 рік.

ЗАГИБЕЛЬ ВЧИТЕЛЯ ШТЕФАНА БЕРЕГІЯ

В п'ятницю 13 грудня 1963 року, в селі Р., в салоні бувшого замку, в якому вже понад три роки діє Загальна восьмирічна школа, було знайдено тіло 46-річного вчителя Штефана Берегія. Смерть

наступила через нещасний випадок – важкий орнамент, відчепився від стелі салону і впав на голову вчителя, який мешкав в одній із шкільних кімнат.

Похорон відбудеться в понеділок 16 грудня на місцевому католицькому кладовищі.

Хай земля йому буде пухом!

Далі, що міг я сказати на це... що всі ці нещасні випадки були тільки банальним збігом?..

Треба бути великим ідіотом, щоб підтримати таку ідею.

І нікого-нікогісінького жодного разу не зацікавили ці нещасні випадки, нікому не прийшло на думку зробити зв'язок між оцими наглими смертями викладачів?.. Звичайно, крім місцевих жителів, гуцулів-лісорубів, яких Мойсеску та його «одним-миром-мазані» товариші уважали середньовічними дикунами. Тільки вони зробили зв'язок, який ми квадратіві голови, повні мудрості, перетворили в легенду.

«Скільки разів ніч Святого Андрія – 13 грудня за старим стилем – припадає на п'ятницю, Дарка виходить з могили і вимагає одну душу за свою погублену душу. Кожного разу вбиває кого-небудь в замку...»

Міфічна історія, легенда, небиліця, нісенітниця, дурна казка, – можемо назвати її, як завгодно, але що зробимо з тими, що загинули, коли ніч Святого Андрія – 13 грудня за старим стилем – припадала на п'ятницю? Що зробимо, мудрі товариші?!

«Я впевнений, що це все можна пояснити...» – постала переді мною бридка морда товариша Мойсеску.

«Тоді чекаю пояснення, товариші! Поясніть будь-ласка! – ревіла моя душа. – Поясніть, чому всі ці люди загинули, коли ніч Святого Андрія припадала на п'ятницю?»

Я добре знав, що мені ніхто нічого не пояснить, бо я ні від кого не вимагатиму пояснення, тим паче від товариша Мойсеску.

Мені залишилось перевірити ще колекцію від 1957 року, тому що газета «Для соціалізму» почала виходити з 1950 року.

Якщо захочу перевірити роки перед появою газети, мені доведеться шукати інше джерело. Колекцію іншої місцевої газети, яку я добре знав, де можу знайти.

СМЕРТЬ ВІДОМОГО ЛІКАРЯ ПНЕВМАТОЛОГА КАРОЛЯ ФІРЧАКА – ВБИВСТВО, НЕЩАСНИЙ ВИПАДОК ЧИ САМОГУБСТВО?..

В п'ятницю 13 грудня 1957 року, в селі Р., в криниці на подвір'ї бувшого замку, в якому зараз діє пневмофізіологічний санаторій, було знайдено тіло 53-річного лікаря Кароля Фірчака, директора санаторію. Оскільки криниця має близько 30 метрів глибини, у разі нещасного випадку в лікаря не було жодних шансів на спасіння. Колектив санаторію виключає версію самогубства, аргументуючи, що в лікаря не було жодних причин на такий вчинок, бо завжди був веселим, оптимістичним і життєрадісним. Органи міліції поки що не знають, чи це було вбивство, нещасний випадок чи самогубство...

Похорон відбудеться у вівторок 17 грудня на кладовищі ім. Святої П'ятниці міста С.

Що було мені робити? Після всього прочитаного в колекції газети «Для соціалізму» мені ще залишилось прожити десять днів, якщо рахувати від сьогодні – вівторка третього грудня та до четверга дванадцятого грудня. Десять днів, все!

Я відчував себе, мов засуджений на смертну кару, що сидить в тюремній кімнаті без ґратів на дверях і вікнах, без охоронців, який не має жодної перепони, аби втекти звідти, але залишається на місці, тому що просто не знає, в котрий бік втікати...

В мене було безліч варіантів...

Я міг купити три пляшки «Тріпле сек», і все, Маков'яну, – Бог з ним! – хай помирає замість мене! Правда, міг купити тільки одну і померти разом з ним, або тільки один з нас на очах в іншого... Міг захворіти, звільнитись на кілька днів, або просто зникнути назавжди з цього невеликого села. Також я міг поставити питання перед вчительською радою, міг доказати їм з колекцією газети «Для соціалізму» в руках, що скільки разів ніч Святого Андрія припадає на п'ятницю, «Дарка виходить з могили і вимагає одну душу за свою погублену душу. Кожного разу вбиває кого-небудь в замку», а тепер наступила моя черга на смерть!

Але будь-котрий з варіантів, від трьох пляшок «Тріпле сек» до вчительської ради, тільки осоромив би мене перед моїми колегами. Ніхто не повірив би, що я загину. Певна річ, повірять опісля, в п'ятницю ранком, чи в суботу, коли на першій сторінці газети буде сповіщена моя смерть: «... було знайдено тіло викладача румунської мови та літератури Барбула Драгутина, бла... бла... бла...», але до біса вже мені їхня віра...

(Далі буде).

Господи! Дай нам землі, щоб господарювати та дітей годувати...

(Народна притча)

Прийшли до Бога троє чоловіків:
– Господи! Дай нам землі, щоб господарювати, дітей годувати!

– Добре, – каже Господь. – Кожен візьміть стільки, скільки кому треба. Відміряйте кроками. Хоч гектар, хоч два, а хоч і десять...

Один відміряв шмат поля, лісочок, ставочок і каже:

– Дякую тобі. Боже! Досить із мене...

Другий каже:

– Вибач мені, Господи, що я взяв трішки більше. Але у мене – більше дітей...

А третій...

Йде і йде. Побачив, що сонце клониться до заходу, перейшов на біг. Думав: «Іще б шмат встигнути відміряти...» Та виснажився, упав, але викинув уперед руки і сказав останні слова: «І це, Боже, моя територія...»

Дригнув ногами і... околів...

Господь воскресив його і питає:

– Чи вже, тобі, чоловіче, досить цього?

– Трішки, Господоньку, перепочину і побіжу далі...

Кажуть люди, що бігає й досі... Ніяк не може зупинитися. Бо земля, на яку ступав, горить під його ногами... Нема йому ні домашнього затишку, ні радості від дітей, ні поваги від людей, тільки сором та вічний клопіт...

Мал. Василя СОКОЛЮКА

Юрій ЧИГА

СВЯТО МИКОЛАЯ

Ось і наступив грудень – місяць Святого Миколая. Порівнюючи календарі Румунської православної церкви та Української православної церкви, дізнаємось, що, крім того, що народи-сусіди святкують Святого Миколая одні 6 грудня за новим стилем, інші 19 грудня за старим, існує й різниця у формулюванні назви цього свята, в українців – Святий Миколай Чудотворець, а в румунів – Святий Миколай Архієпископ. Але мова йде про того самого святаго. Та й звичай, пов'язані з цим святом, в обох народів дуже подібні..

Вранці прокидаються діточки – і зразу до взуття або й під подушку. А там лежать подарунки: цукерки, шоколадки чи іграшки, або нова сорочина, чи штанцята.

– Звідки, дідусю? – питає моя внучка Анна.
– Святий Миколай приніс.

Святий Миколай носить дарунки малим діточкам, та так, щоб ніхто не знав і не бачив, бо робить він добро не на показ, а для того, щоб людина раділа гарною несподіванкою. Тому ще називаємо Святого Миколая Дивотворцем.

Розповідають, що якось уночі, загорнувшись чорним плащем, він тричі підкидав торбину із золотом чоловікові, який не міг видати заміж без приданого трьох своїх дочок. І ніхто не підозрював навіть, що це робить Миколай. Бо добро твориться не для того, щоб за нього похваляли, а тому, що людина повинна бути доброю і творити добрі вчинки безкорисливо, як безкорисливо ясне сонечко на небі світить нам всім.

А щоб краще зрозуміти, хто такий Святий Миколай, послухайте легенду, яка ходила між нашими бабусями та дідусями.

Святий Касіян, який керує всіма вітрами і тримає їх під дванадцятьма замками, а коли відпускає, то на людину й худобу їх насилає (День Святого Касіяна святкується раз у чотири роки – 29 лютого), пішов до Бога скаржитися, що люди його не хочуть шанувати, а Миколая аж так шанують, що в його честь навіть церкви будують. Бог каже до янголів:

– Будьте добрі, покличте до мене Святого Миколая.

Кинулися янголи, шукають, а його немає на небі: пішов на Чорне море кораблі від бурі рятувати.

– Почекай, – каже Господь.

Чекають, чекають, Касіянові вже ось-ось урветься терпець, а Миколай не приходить.

Знову посилає господь янголів.

– Немає, – кажуть, – людей на землі від вогню рятує.

Знов чекають – не дочекаються. Бог знову янголів посилає шукати Миколая.

– Кайдани розбиває, з турецької неволі людей визволяє, – відповідають янголи.

– Нарешті появляється перед Господом Святий Миколай. У свитці, мотузкою підперезаний, аби вітер свитку не роздував.

– Де ж це ти був? – питає його Господь.

– Мужикові воза з болота помагав витягати, – відповідає.

– Ось бачиш! – мовить Господь до Касіяна. – Роби і ти так, то ж будуть тебе люди шанувати.

Отак Святий Миколай допомагає людям у всьому. Моряки, які збирались у подорож по морях і океанах, відправляли молебень до цього святаго, аби оберігав від нещастя кораблі. А кораблі часто називали його іменем. Та навіть і в малих водах, ставочках, річечках, коли люди йшли купатися, то проказували: «Святий Миколаю, на тебе си злишаю. Не дай пропасти ні під водою, ні на воді...»

Також українці відзначають Святого Миколи 22 травня, коли мощі Чудотворця перевезли до італійського міста Бар. У цей день колись йшли дивитися у воду, щоб Святий Миколай на воді впізнав їхні обличчя. Клякали на березі, нахилившись над водою і проказували: «Це я, а це мій образ. Най не забере його вода, як до неї прийду». В жертву запалювали три свічки перед іконою Святого Миколая.

Дон Лоренцо Монако «Св. Миколай рятує потерпілих на морі»

АГНЕЦЬ БОЖИЙ, ЦАР ПРЕДВІЧНИЙ

Агнец Божий, Цар предвічний,
На землю зійшов,
Щоб принести людям радість,
Правду і любов. } 2

(Добруджанська колядка)

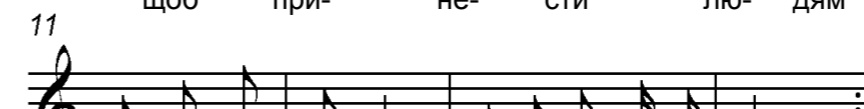
4 Аг- нець Бо- жий, Цар пред-

8 віч- ний, на зем- лю зій- шов,

11 щоб при- не- сти лю- дям

ра- дість, прав- ду і лю- бов.

ра- дість, прав- ду і лю- бов. } 2

Від Пречистої Марії
Він на світ родивсь,
У вертепі в Вифлеємі
В ясла положивсь. } 2

Над вертепом засіяла
Ясна зоря,
Де Дитятко народила
Діва Марія. } 2

Пастирі прибігли з поля,
Бога вітають,
А здалека, аж зі Сходу,
Три царі ідуть. } 2

Зірка ясна путь вказала,
Як сюди ішли,
Вони Спасу рожденому
Дари принесли. } 2

Хори ангельські співають
Сину Божому,
І ми славу й честь віддаймо
Сьогодні Йому. } 2

Записали Кузьма Смаль та Іван Кідещук 2010 р. від Юхима Іліє, 1925 р. нар., в с. Нижній Дунавець Тульчанського повіту. При збереженні мелодії старовинної колядки, подано сучасний переклад тексту з давньої церковно-слов'янської мови.

Матері моляться до Святого Миколая Чудотворця за здоров'я своїх дітей, хворі просять від нього зцілення. Ті, що вчаться, теж звертаються по допомогу до Святого Миколая.

Народився майбутній Святий у малій Азії. Коли багаті батьки лишили по смерті йому спадок, він усе роздав бідним людям.

Існує легенда про те, що колись у Лінійській країні був голод. У той час один купець в Італії вантажив на свій корабель багато хліба. У сні появилася йому Святий Миколай і сказав: «Ось тобі три золоті монети, вези цей хліб у місто Міри, Лінійської країни».

Прокинувся купець і дійсно побачив у своїй руці три золоті монети. Не посмів він непослухатися святаго і повіз увесь хліб у голодну країну. Все там розказав. Люди брали шматочки тремтячими руками, і сльози котилися з очей, бо врятував Чудотворець їх і діточок їхніх від голодної смерті.

А коли в глибокій старості помер Миколай Чудотворець, діва його не кінчалися. Він стоїть поруч

із кожною людиною, щоб допомогти їй.

Отож, кожний прагне показати свою велику пошану цьому святому. Коло його образу весь час горить лампадка. В церкві ніколи не забувають поставити свічку до ікони Миколая Чудотворця, зупиняються перед нею і читають молитви.

Колись на селі люди стримувались пишнот у цей день. Не брали до рота скоромного, щоб худобка велася. Це був день великого добродія, тож люди йшли обдаровувати біднішого, провідували хворих, допомагали тим, хто потребував помочі, наприклад білили хати німечним, бо наближалось Різдво. А на весняного Миколая помагали німечним у городі.

На весняного Миколая молодь співала веселі і жартівливі співанки, грала в ігри, водила хороводи. Наприклад, дівчинці зав'язували очі, а хлопці ставали в гурт. «Шукаю Миколая!» – кричали її подружки, і вона підходила до гурту. Вибирала навпамацки, а кого вибрала, тому Чудотворець багатославний завжди прийде на поміч...

Микола КУРИЛЮК

ДВА СОКОЛИ ТА ОДНА ЩЕДРІВКА

Хто є ті два соколи? Йде бесіда про Степана Ткачука та Юрія Лукана (хай їм буде земля пером і пухом!). Перший з Данили, другий з Калинешти Енаке (Грецьке), громада Дарманешти, Сучавський повіт.

Треба нагадати, що наближаються зимові свята, а Степан Ткачук народився у січні, Юрій Лукан народився і помер у грудні. Так виникла ідея згадати про справжніх соколів Юрія Лукана та Степана Ткачука. Обидва любили колядки, щедрівки та маланки.

Я подзвонив панові Іллі Кваснюку з Данили, який, між іншим, дав мені кілька колядок та одну щедрівку. Щедрівки колись співали на другий Святий Вечір. З часом все пропало, забулося. Чому? Хто знає?

Телебачення та інтернет убиває все!
Шкода! Шкода! Шкода!

ЩЕДРІВКА

Вступ:

Добрий вечір, щедрий вечір!
Добрим людям на Святий Вечір,
Добрим людям на Святий Вечір.
Прилетіла щедра пташка,
Сіла собі край віконця,
Сіла собі край віконця
Та й зачала щебетати,
Свого ґазду викликати:
Вставай, ґаздо, підведися,
У свою ґраждинку подивися,
У свою ґраждинку подивися, –
У твоїй ґраждинці Божа милість,
Божа милість – твоя радість,
Божа милість – твоя радість:

Усі кобили си ужеребили,
Усі лошата народили,
Усі лошата народили.
А лошата – срібні копита,
Та усе ґазду на червоне, (?)
Та усе ґазду на червоне. (?)

Вступ.

Усі корови си уположили,
Усі телички народили,
Усі телички народили.
А телята – срібні, рогаті,
Та усе ґазду на червоне, (?)
Та усе ґазду на червоне. (?)

Вступ.

Усі овечки си покотили,
Усі баранці народили,
Усі баранці народили.
А баранці срібні роганці,
Та усе ґазду на червоне, (?)
Та усе ґазду на червоне. (?)
На щастя на здоров'я
З Святим Вечіром!

(Вступ повторюється перед кожним куплетом)

Наталія Забіла

ДВА МОРОЗИ

Два морози йшли у ліс,
все вбирали в іній.
В того був червоний ніс,
а у цього - синій.
- Старший буде той із нас, -
каже брат до брата, -
хто людину зможе враз
до кісток пробрати!
Іде дядько в сіряку,
їде пан у шубі.
- Вибираймо до смаку,
брату мій любий!
Посміхнувся Синій Ніс
і побіг до пана:
- Як би швидко кінь не віз,
я вже не відстану!
А Червоний Ніс з гори
дивиться й сміється:
- Кризь куніці та бобри
він і не проб'ється.
Ну, а з дядьком аж ніяк
я не забарюся:
під розірваний сіряк
зараз заберуся!
Синій Ніс на пана враз
налетів щодуху.
От під комір вже забравсьь,
от схопив за вуха.
Пан ховає в хутро ніс,
зовсім замерзає.
А мороз під шубу вліз
і не вилізає.
І щипав, і пік як слід
пана всю дорогу.
Та й лишив біля воріт
вже напівживого.
В сніжній віхолі назад
наш мороз понісся.
- Чи вже впорався мій брат
з дядьком на узліссі?
А мороз - Червоний Ніс -
теж за дядька взявся.
Дядько крєкнув, з санок зліз
та й підперезався.
Витер іній, що вже встиг
обліпити брови,
і ступивши просто в сніг,
став рубати дрова.
От мороз поліз в дірки,

Дитяча сторінка

і пече, й щипає,
тільки дядько залюбки
знай собі рубає.
Вже подертий сірячок
зовсім змок від поту.
Відступив мороз на крок,
каже: - Ну й робота!
Дядько вже сіряк скида,
видно, вгрівся добре.
На сіряк мороз сіда,
каже: - Ач, хоробрий!
Як залізу я в сіряк
та укрию льодом,
от тоді й побачиш, як
задубієш згодом!
Склавши дрова, дроворуб
їде до одежини.
А сіряк цупкий, як луб,

весь - як та крижина!
І, натішившись вкрай,
морозець радіє:
- Шубу з льоду одягай!
Я тебе зогрію!
Каже дядько: - Не шуткуй!
Забирайся духом! -
Та й почав по сіряку
молотить обухом.
Захрустів в мороза бік,
затріщали кості.
Ледве-ледве він утік,
плачучи від злості.
Вдягся дядько та й погнав
коника до хати.
А мороз пошкандибав
під замет зітхати.

Миколаю, не забудь!

Слова Романа ЗАВАДОВИЧА Музика Івана ЛІБЕРА

Помірно, зворушливо

1. Дов-го-дов-го мір-ку- ва- ли Мудрий Лєсь, у- че- на Ра-
2. Пре-по-доб-ний Ми-ко- ла- ю, Ми вже вір- ши- ки чи- та-
3. Мо- ли-мось що-дня, щоб Ти Наш ді- ду- сь Пре-свя-тий,
4. Щоб книж-ки при- ніс нам гар-ні Із не-бес- но- ї дру-кар-

я І з са- доч-ка на- пи- са- ли До Свя-то-го
єм, Щоб Те-бе та й ан-ге- ля- ток Рід-ним сло-вом
У са- до-чок за-гос- тив, Всіх нас по- бла-
ні, А з не-бес-но-ї крам-ни-ці За-ба-вок хоч

Ми- ко- ла- я.
при-ві- та- ти. Ми- ко- ла-ю Пре-свя-тий,
гос- ло- вив.
дві по- ли- ці.

21 Пи- шем лист від всіх ді- тей, Про-сим ду- же,
не за-будь, І в са-док до нас при- будь.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Михайло Гафія ТРАЙСТА

НІ САМ ЧОРТ НАС НЕ ВПІЗНАЄ

(Гумореска)

Панько, Данько та Яцько – друзі нерозлийвода! А побратала їх недоля, бо «знайся віл з волем, а кінь з конем», як в тій пословиці. І з ким же іншим міг побрататися клишавий Панько, як не з горбатим Даньком, а заїці Яцьку куди подітися? Прилучився до кумпанії і гайда, легінити!

Такі собі, як «три царі» з різдвяної колядки. Гуртом собі до церкви, до корчми і до дівок теж, бо гуртом легше й батька бити!

Легінять, гуляють, а тут і Різдво недалеко. У коляди збираються, та не будь-як, а задумали переодягнутися на чужаків – Панько на жида, Данько на чорта, а Яцько на мойму-Юлішку.

Пошили собі костюми та маски страшні-престрашні, аж волосся дибом стає, страшно і в дзеркало глянути.

– Як надіну широкі шаровари, не буде видно, що хожу клишаво, – радів Панько.

– А я накинута на плечі дзвінки та колокольці, і ніхто не помітить, що я горбатий, – тишив себе Данько.

– А-а-а я-я-я?.. – запитав Яцько.

– Ти, небоже, мусиш мовчати весь час, тоді нас ні сам чорт не впізнає, – запевнив його Данько.

Настало і Різдво.

Вирушили всі троє і йдуть собі гордо, як королі крізь лободу, а діти за ними: «Жидили, їли би вас гнидили!» та «Юлі, мачай фасулі!», а їм байдуже, не перед дітьми показувати фіглі, а перед церквою, де стоять дівки, там покажуть чого варті, бо аж цілих три тижні підготовлялись до цього!

Та ледь Панько почав танцювати та підскакувати, як Данько до нього на все горло:

– Не скач, Паньку, чеперато, бо тя впізнають всі!

– День би тебе побив із Даньком, заховав горб поміж дзвінки і вже гордий! – не стерпів Панько.

– О-о-ось д-д-дурні, а м-м-мені н-н-наказували м-м-мовчати! – розсміявся Яцько, а разом з ним і дівки зареготали.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Роман КРИКУН

ЗВИЧАЙ ДОТРИМАНО

(Гумореска)

Новий рік у Степана Васильовича зустріли дуже добре. Родичі, друзі, співробітники поводили себе коректно, не галасливо, проте весело. Та господар дачі був чимось незадоволений — щось ніби гризло його душу. Гості, здавалося йому, поводитися вельми тихо: без гучного сміху, пікантних анекдотів, приколів тощо, навіть вчасно розійшлися. Дивувався, що ніхто в салаті не заснув. А в минулі ж роки це було нормою, звичаєм.

Степану Васильовичу вельми сумно стало. Прибирати зі стола ні йому, ні дружині зовсім не хотілося, і вони мовби нехотя пішли до спальні. У дружини також був поганий настрій, не новорічний.

Через якийсь час Степан Васильович вийшов із спальні і направився в зал до столу — випити мінеральної водички. Зайшовши до кімнати і увімкнувши світло, він остовпів: на розгромленому святковому столі, примостивши голову на тарілці з рибно-майонезним салатом, дрихнув їх здоровенний котяра Васька, який об'ївся до неможливості! Лапи — в оселедниці, хвіст — у вишневому желе, морда геть вимазана

салатом. Мабуть, п'яний. Авжеж, обжерся рибкою — пити захотілося, то й допався до недопитого вина у фужері.

Степан Васильович посміхнувся. Одрозу в його душі потепліло. Хоч хтось у його сім'ї береже і шанує одвічний звичай.

Олекса БЕВКА

МИКУЛАЮ-ТАРАДАЮ

Микулаю-Тарадаю,
Най ти нагадаю:
Кулько гріху з-за тя ймаю, –
Не зайдеш до раю!

Микулаю-Тарадаю,
Як мені туй гурько!
Поз-за тебе умираю,
Микулко, Микулко!

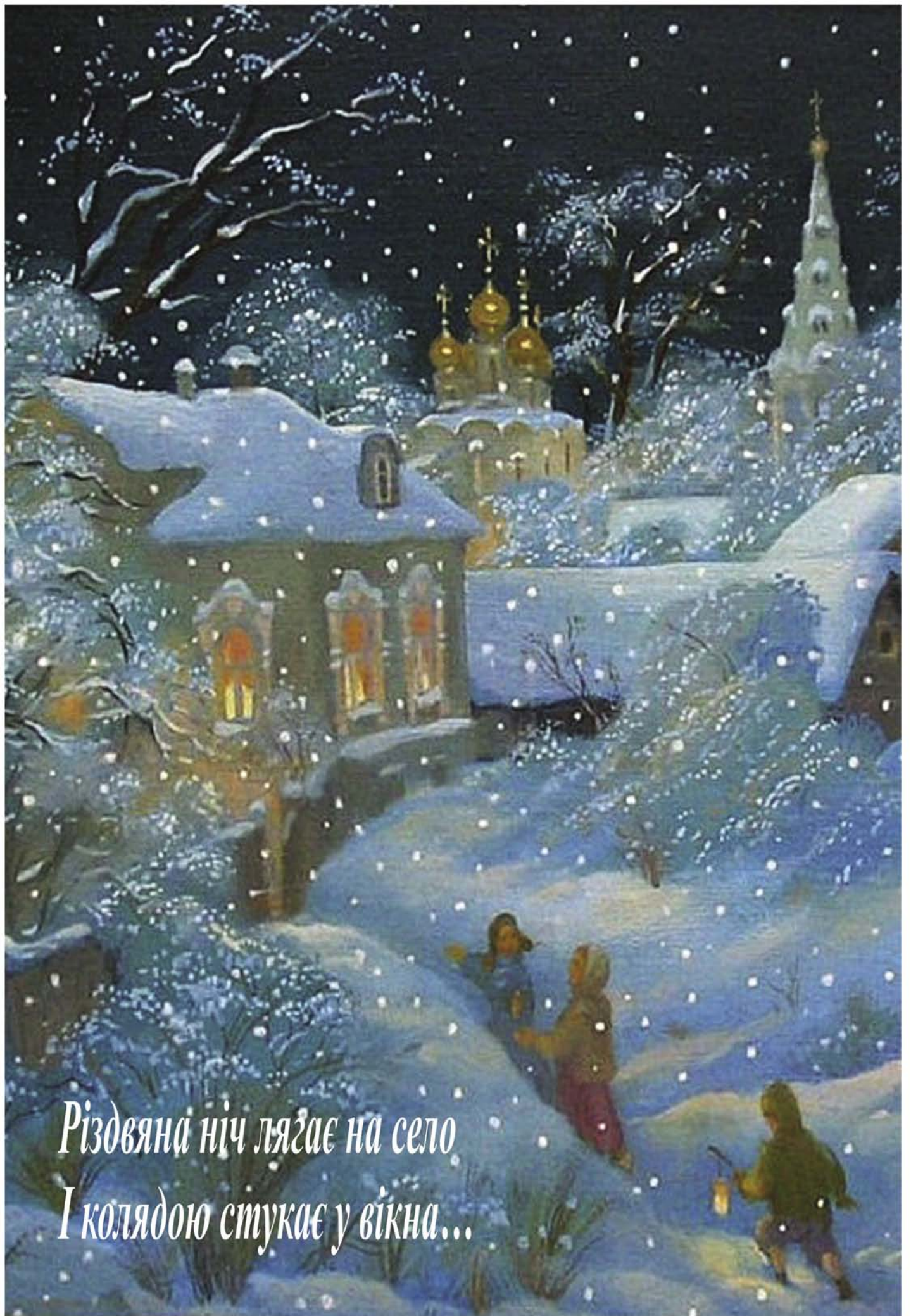
Поз-за тебе умираю,
Микулко проклятий!
Та тя буду проклинати:
«Побив би тя Сятий!»

Любив є-с ня, лишив є-с ня, –
Фальшива надія,
Чудація ти са вкажит
На саме Ілія!

Чудація ти са вкажит,
Ні не беш гадати!
Будут люди пілдовати,
Та й са избігати.

Люди бут са избігати
На чудо – видіти.
Аби знали казковати
Из дітей на діти!

(Записно в Полянах, 1991 р.
від Бевки Марії, 1914 р. нар.)

*Різдвяна ніч лягає на село
І колядою стукає у вікна...*